

ПРИРАЧНИК ЗА ПРИМЕНА НА МЕРКАТА ПРИТВОР НИЗ ПРИЗМА НА ЧЛЕНОТ 5 ОД ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

| Скопје, 2026 |

ПРИРАЧНИК

за примена на мерката притвор низ призма
на Членот 5 од Европската конвенција за
човекови права

Издавач:

Академија за судии и јавни обвинители „Павел Шатев“

За издавачот:

Ирина Трајкоска Стрезоски

Уредник:

м-р Соња Мојсовска

Автори:

д-р Мирјана Лазарова Трајковска, судија во Врховниот суд на РСМ
и поранешен судија во Европскиот суд за човекови права

Тања Милева, судија во Апелационен суд Скопје

м-р Ненад Савески, Јавен обвинител на Република Северна
Македонија

Дарко Јакимовски, обвинител во Вишо јавно обвинителство
Скопје

д-р Жарко Алексов, правен експерт

Лектура: Магдица Шамбевска

Дизајн: АДД-Верта ЛТД Скопје

Печат: Печатница МАР-САЖ Ташко ДООЕЛ извоз-увоз

Тираж: 400

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

343.126.1:340.13(497.7)(035
343.126.1:341.645.5(44)(035)

ПРИРАЧНИК за примена на мерката притвор низ призма на Членот 5 од Европската конвенција за човекови права / Автори: Мирјана Лазарова Трајковска ... [и др.]. - Скопје : ЈУ Академија за судии и јавни обвинители “Павел Шатев”, 2026. - 70 стр. ; 30 см

Фусноти кон текстот. - Други автори: Тања Милева, Ненад Савески, Дарко Јакимовски, Жарко Алексов,

ISBN 978-9989-2884-0-1

1. Лазарова Трајковска, Мирјана [автор] 2. Милева, Тања [автор] 3.
Савески, Ненад [автор] 4. Јакимовски, Дарко [автор] 5. Алексов, Жарко [автор]
а) Европски суд за човекови права -- Притвор -- Примена -- Стразбур -- Истражувања

COBISS.MK-ID 68712965

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ:

- Европски суд за човекови права – ЕСЧП
- Закон за кривичната постапка – ЗКП
- Европска конвенција за човекови права – ЕКЧП
- Академија за судии и јавни обвинители - АСЈО
- Република Северна Македонија – РСМ
- Посебни истражни мерки – ПИМ
- Основно јавно обвинителство – ОЈО
- Основно јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција - ОЈОГОКК

СОДРЖИНА

1. Вовед	13
1.1 Која е потребата од овој прирачник?	14
1.2 Цел	15
2. Домашно законодавство	16
2.1 Законска основа за определување притвор	16
2.2 Орган за определување притвор во претходна постапка	19
2.3 Мерки за обезбедување присуство на обвинетиот	20
2.4 Практика на ЕСЧП поврзана со алтернативни мерки	24
3. Практични аспекти во примената на мерката притвор	26
3.1 Улогата на правосудната полиција и на јавниот обвинител во лишувањето од слобода	26
3.2 Улогата на судот и на одбраната во постапката за определување притвор	36
3.2.1 Почитување на начелото на еднаквост на оружјата	37
3.2.2 Итност при постапувањето кај мерката притвор	38
3.2.3 Важноста на усната расправа при одлучување за притворот	40
3.3 Решение за определување мерка притвор	41
Притвор врз основа на Член 165 став (1) точка (1) од ЗКП	41
Практика на ЕСЧП поврзана со определување притвор по точка (1)	43
Притвор врз основа на Член 165 став (1) точка (2) од ЗКП	44
Практика на ЕСЧП поврзана со основи од Член 165 став (1) точка (2)	45
Притвор врз основа на Член 165 став (1) точка (3) од ЗКП	46
Практика на ЕСЧП поврзана со определување притвор врз основа на Член 165 став (1) точка (3)	48
4. Траење на притворот	49
4.1 Траење на притворот во предистражна постапка	49
4.2 Траење на притворот по одобрување на обвинителниот акт	50
4.3 Притвор по објавување на пресудата	50
5. Правото на слобода и сигурност како меѓународен стандард	51
5.1 Меѓународни стандарди за органичување на правото на слобода и сигурност	51
5.2 Позитивни обврски на Република Северна Македонија во врска со правото на слобода и безбедност	55
6. Завршени предмети, спогодби и комуницирани предмети против Република Северна Македонија за повреда на Член 5 од ЕКЧП	64
7. ПРЕПОРАКИ	67

**Ней̄равда каде било
е закана за й̄равдай̄ша
насекаде.**

Мар̄шин Лӯшер Кин̄

ПРЕДГОВОР

Мерката притвор претставува една од најрестриктивните, но и најзначајните мерки за обезбедување присуство на осомничените и обвинетите во кривичната постапка. Нејзината примена директно се одразува врз правото на слобода на поединецот, и како таква, бара особено внимателен и одговорен пристап од страна на судиите и јавните обвинители.

Овој прирачник е наменет пред сè за професионалците што ја носат одговорноста за примената на мерката притвор – судиите кои одлучуваат за нејзино определување, продолжување или укинување, и јавните обвинители кои ја предлагаат и образложуваат нејзината потреба. Прирачникот содржи анализа на домашната правна рамка, релевантната судска практика, како и применливите меѓународни стандарди, особено од практиката на Европскиот суд за човекови права.

Целта е да се понуди практичен, јасен и применлив алат за унапредување на стручноста, уедначување на праксата и зајакнување на правната сигурност во процесот на определување притвор. Преку преглед на конкретни ситуации, обрасци на одлуки и критериуми за оценка, се поттикнува правична, пропорционална и правно основана примена на оваа мерка.

Веруваме дека овој прирачник ќе придонесе кон понатамошно зајакнување на улогата на судиите и јавните обвинители како чувари на владеењето на правото и заштитници на човековите права во кривичната постапка.

Ирина Трајкоска Стрезоски

Академија за судии и јавни обвинители

Павел Шашев, Република Северна Македонија

Скопје, мај 2026 година

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Главната цел на овој прирачник е усогласување на домашната судска пракса со стандардите на ЕКЧП за да се обезбедат јасни, законски и издржани одлуки при одредување притвор. Преку конкретни насоки за судиите и обвинителите и директно адресирање на системските недостатоци потврдени со пресуди од страна на ЕСЧП, документот служи како алатка за превенција на идни повреди на правото на слобода и за зајакнување на правната сигурност.

А. ПРЕПОРАКИ ЗА СУДИИТЕ

1. Општи принципи

- Притворот и куќниот притвор треба да се определуваат како *ultima ratio*, – мерка која се применува само кога постојат оправдани и доволно силни причини, и кога ќе се утврди дека ниту една поблага мерка за обезбедување на присуството на обвинетиот не би била доволна за постигнување на целта.
- Постапката за предлагање, определување, продолжување и укинување на мерката притвор/куќен притвор налага итност и приоритет во постапување во сите случаи и фази од постапката, со цел почитување на стандардот на „брз судски надзор“ од член 5 став 4 од ЕКЧП.

2. Оцена на законските основи за притвор

- Судот мора да води сметка сите елементи на образложението да бидат застапени во решението со кое се продолжува притворот и образложението да соодветствува на изреката на решението.
- Образложенијата на одлуките за определување и продолжување на мерка притвор/куќен притвор мора да бидат конкретни, јасни и индивидуализирани, а не општи и шаблонски.

- Судот не смее да изрекува заеднички/колективни решенија за определување мерка притвор/куќен притвор, и мора да донесе посебни индивидуализирани решенија за секој обвинет поединечно во зависност од околностите поврзани со неговите индивидуални прилики.

- Судот во образложението на решението задолжително ќе:
  - о ги наведе фактите и доказите од кои произлегува основаното сомнение;
  - о даде јасен и аргументиран осврт на секој поединечен законски основ за притвор;
  - о образложи зошто целта не може да се постигне со поблаги мерки и зошто истите не биле прифатени.

- Индивидуалната оценка на причините за определување притвор за секој член од група осомничени за заедничко извршување на кривично дело е од клучно значење и мора доследно да се применува од страна на судовите, без никакви исклучоци.

а) Ризик од бегство

- Судиите се должни да извршат индивидуална и сеопфатна процена на личните околности на секој осомничен или обвинет, вклучително: постојано живеалиште, семејни и социјални врски, работен статус и претходно процесно однесување.

- Тежината на кривичното дело и висината на запретената казна не смеат да бидат единствени или одлучувачки причини за утврдување на ризик од бегство.

- Судиите не смеат да го темелат заклучокот за ризик од бегство врз однесувањето на сообвинети, туку исклучиво врз индивидуалните околности на конкретното лице.

- При продолжување на притворот, судот мора да даде ажурирано и засилено образложение, кое покажува дека ризикот и понатаму реално постои со оглед на протекот на времето.

б) Ризик од повторување на кривично дело

- Судиите се должни да го земат предвид фактот на претходна неосудуваност, како и отсуството на конкретни индикации за склоност кон повторување на кривично дело.

- Образложението за овој основ мора да се темели на конкретни факти, а не на претпоставки, и да еволуира со текот на времето.

в) Ризик од попречување на истрагата

- Судиите смеат да го прифатат овој основ само доколку истиот е поткрепен со конкретни и проверливи факти, а не со апстрактни тврдења.

3. Други мерки за обезбедување присуство и гаранција

- Судиите се должни експлицитно и поединечно да ја разгледаат секоја предложена алтернативна мерка и да дадат конкретни причини за нејзиното евентуално неприфаќање.
- Одбивањето на алтернативни мерки не смее да се заснова исклучиво на тежината на обвинението или висината на запретената казна, уку мора да бидат поткрепени со други релевантни околности.

4. Право на еднаквост на оружјата и усна расправа

- Судијата на претходна постапка на рочиштето за разгледување на предлогот за мерката притвор/куќен притвор е должен да ги испита сите релевантни факти и околности од кои зависи оценката за основаноста на предлогот на јавниот обвинител при што ќе води сметка и за наводите на одбраната.
- Судиите мора да обезбедат почитување на начелото на еднаквост на оружјата, преку навремено доставување на сите поднесоци од јавниот обвинител до одбраната.
- Ниту една одлука со која се влошува положбата на лицето не смее да биде донесена без претходно осомничениот или обвинетиот да има можност да се изјасни.
- Предлогот на одбраната за укинување на мерката притвор, судот е должен да го достави до надлежното јавно обвинителство.
- Судот задолжително ќе одржи јавна седница на предлог на странките во постапката за определување, продолжување и укинување на мерката притвор/куќен притвор освен во случаи определени со закон.
- При постапување на второстепениот суд во жалбена постапка, неопходно е овој суд да ги спореди и спротивстави аргументите на обвинителството и жалбените наводи на одбраната со цел да даде детално образложение.

5. Брз судски надзор

- Судиите се должни да обезбедат одлучување во разумен и краток рок, при што доцнења од повеќе недели се неспоици со член 5 став 4 од ЕКЧП.

Б. ПРЕПОРАКИ ЗА ЈАВНИТЕ ОБВИНИТЕЛИ

1. Општи принципи

- Јавниот обвинител во координација со правосудната полиција во предистражната постапка ќе ги утврди фактите и околностите од кој зависи процената за мерката за обезбедување присуство на осомничениот.
- При предлагањето на мерката притвор или куќен притвор Јавниот обвинител треба да ги достави доказите врз основа на кои ја темели проценката за постоење на основано сомнение за сторено кривично дело, фактите и околностите од кои произлегува постоење на одделни основи за определување на мерката која ја предлага.
- Јавниот обвинител при предлагање на мерката притвор или куќен притвор задолжително ќе даде образложени причини и докази дека осомниченото или обвинетото лице не може да се обезбеди со други поблаги мерки.
- При предлагањето или продолжувањето на мерката притвор, јавните обвинители мора да покажат објективност во проценката на неговото времетраење, односно да ја утврдат реалната потреба осомниченото или обвинетото лице да остане во притвор. При предлагањето продолжување на мерката притвор/куќен притвор, јавниот обвинител задолжително ќе внимава на законитоста и на времетраењето и оправданоста на времето поминато во притвор односно куќен притвор.
- Со предлогот за продолжување на мерката притвор/куќен притвор обвинителот ќе ги наведе причините од кои смета дека дејствијата што треба дополнително да се преземат ја оправдуваат потребата од понатамошно продолжување на мерката притвор/куќен притвор.
- Јавниот обвинител треба да предлага мерка притвор или куќен притвор исклучиво кога тоа е неопходно, а не по автоматизам, водејќи сметка за принципот на пропорционалност и презумпцијата на невиност.
- Јавното обвинителство треба веднаш и во најкраток можен рок да се произнесуваат по предлогот за укинување на мерка притвор, односно по изјавена жалба.

2. Образложување на предлозите за притвор

а) Ризик од бегство

- Јавниот обвинител е должен да ги наведе конкретните лични околности на осомничениот кои укажуваат на реален ризик од бегство, а не да се повикува само на тежината на делото или запретената казна.
- Однесувањето на други осомничени или обвинети не смее да се користи како аргумент за ризик од бегство на конкретното лице.

б) Ризик од повторување на кривично дело

- Јавниот обвинител е должен да приложи конкретни факти или индикации кои укажуваат на реална опасност од повторување на делото, земајќи ја предвид претходната неосудуваност.

в) Ризик од попречување на истрагата

- Предлогот мора да содржи конкретни наводи и докази за постоење ризик од влијание врз сведоци или уништување докази.
- При предлагање на мерка притвор или куќен притвор, јавниот обвинител задолжително ќе:
  - о ги достави доказите за основано сомнение;
  - о ги наведе конкретните факти и околности што упатуваат на постоење на секој поединечен законски основ;
  - о даде образложени причини зошто поблагите мерки не се доволни.

3. Алтернативни мерки

- Јавниот обвинител е должен реално и објективно да ги разгледа поблагите мерки и да ги образложи причините зошто тие не би биле доволни, наместо механички да бара притвор.

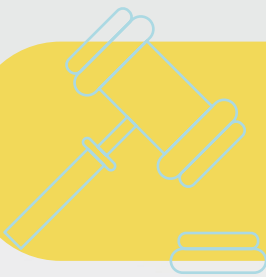
4. Продолжување на притворот

- Со предлогот за продолжување на мерката притвор/куќен притвор обвинителот ќе ги наведе причините од кои смета дека дејствијата што треба дополнително да се преземат ја оправдуваат потребата од понатамошно продолжување на мерката притвор/куќен притвор.
- При предлагање на продолжување на мерката притвор/куќен притвор, јавниот обвинител мора:
  - о објективно да ја процени реалната потреба од натамошно лишување од слобода;

о внимава на законитоста, времетраењето и оправданоста на веќе поминатото време во притвор;
о да објасни зошто тие не можат да се неутрализираат со поблаги мерки;
о да ги наведе конкретните дејствија кои допрва треба да се преземат и зошто истите ја оправдуваат потребата од продолжување на мерката.

5. Почитување на еднаквост на оружјата

- Предлогот на јавниот обвинител за определување или продолжување на мерката притвор/куќен притвор задолжително ќе се достави до осомниченот и бранителот, со цел почитување на принципот на еднаквост на оружјата.
- Јавниот обвинител мора да обезбеди навремено доставување на сите поднесоци во жалбената постапка, имајќи ја предвид судската пракса на ЕСЧП во однос на член 5 став 4 од Конвенцијата.

В. ЗАЕДНИЧКИ ПРЕПОРАКИ

- Потребно е да се зголеми бројот на обуки за судиите и јавните обвинители, со фокус на праксата на Европскиот суд за човекови права поврзана со изрекувањето на мерката притвор/куќен притвор.

1. ВОВЕД

Правото на слобода и лична сигурност, како столб на демократското општество, подразбира заштита од произволно лишување од слобода и гарантира дека секое ограничување на ова право ќе биде строго регулирано со закон. Иако казнената постапка понекогаш наложува примена на притвор како исклучителна мерка, тоа не смее да се прави без да се почитуваат принципите на пропорционалност, неопходност и субсидијарност. Притворот, со својата природа на најсериозно ограничување на личната слобода, мора да се применува со крајна претпазливост, бидејќи има долготрајни последици врз приватноста, економските права и социјалните односи на лицето, честопати потешки дури и од затворска казна. Овие последици се особено значајни, бидејќи за време на притвор, лицето сè уште не е осудено, што ја прави уште поважна потребата за внимателна проценка на секој поединечен случај.

Европскиот суд за човековите права (овде и понатаму ЕСЧП) многу пати потврдил дека притворот мора да биде исклучок, а не правило, и дека судиите при донесување одлуки за примената на оваа мерка се обврзани да постапуваат со должно внимание. Презумпцијата на невиност е клучна, што подразбира дека во случај на сомневање во оправданоста на притворот, судот треба да се воздржи од негово определување. Оваа судска практика ја нагласува важноста на слободата и безбедноста како темелна вредност што мора да биде заштитена, дури и во најсложените кривични постапки.

Во Република Северна Македонија, со Законот за кривичната постапка (овде и понатаму ЗКП) предвидени се мерки за обезбедување на лица за потребите на кривичната постапка. Покрај тоа, утврдени се условите кога е возможно тие да се определат или применат, односно кога спрема осомничениот или обвинетиот можат да се определат или преземат определени мерки за обезбедување на неговото присуство заради непречено водење на кривичната постапка. Во таа смисла, ЗКП како мерки за обезбедување на лица предвидува покана, мерки на претпазливост, гаранција, приведување, лишување од слобода, задржување, краткотраен притвор, куќен притвор и притвор. За да се определи и примени која било од овие мерки, а особено мерката притвор или куќен притвор, треба да се исполнети законските услови и да се утврдат конкретни околности и причини што го оправдуваат определувањето, односно примената на некоја од мерките за обезбедување на лица. При одлучувањето која од наведените мерки ќе ја примени, надлежниот орган е должен да води сметка да не се применува потешка мерка, доколку истата цел може да се постигне со поблага мерка за обезбедување.

Сепак, и покрај постоењето на заштитни механизми и гаранции во домашните закони и меѓународните документи, кои имаат за цел да ја ограничат примената на притворот, во практиката, оваа мерка често останува многу често или дури и доминантно користена мерка за обезбедување на присуството и непречениот тек на кривичната постапка. Ова дополнително е потврдено и со статистичките податоци на ЕСЧП каде заклучно со 2024 година најчесто прекршувани членови од Европската конвенција за човекови права (овде и понатаму ЕКЧП) се:

1 Член 5 – Право на слобода и безбедносѝ

Овој член е најчесто прекршуван со повеќе од 200 пресуди претежно од земји од источна Европа.

2 Член 6 – Право на ѝравично судење

Овој член е најчесто прекршуван во РС Македонија, особено во однос на должината на судските постапки и пристап до судот.

3 Член 3 – Забрана за мачење

Овој член е често прекршуван во однос на условите во затворите и полициските постапки.

4 Член 8 – Право на ѝочишвање на ѝривајниот и семејниот живоѝ

Овој член е најчесто поврзуван со неовластено откривање лични информации или неправедни и инвазивни постапки кои ја загрозуваат приватноста на поединците.

5 Член 10 – Слобода на изразување

Овој член често е прекршуван во контекст на слободата на медиумите и слободата на говор.

Повредата на Член 5 од ЕКЧП претставува проблем во Република Северна Македонија, особено кога се разгледуваат прашања поврзани со правото на слобода и безбедност. Овој проблем е очигледно присутен бидејќи често притворот се користи како мерка за обезбедување присуство на осомничени или обвинети лица, без внимателно разгледување на други, помалку инвазивни мерки. Леснотијата со која се определува оваа мерка укажува дека се заборава сериозноста, суровоста и неизвесноста која во себе ја содржи притворот. Бидејќи притворот не само што ја ограничува слободата на движење, туку предизвикува и низа други негативни ефекти во однос на притворениот, треба да се користи како крајна, кога сите други поблаги мерки се исцрпени или недоволни.

Оттука, неопходно е да се прават континуирани напори за следење на состојбата со притворот и последиците што ги предизвикува, следење и унапредување на судската практика, за да можат соодветно да се утврдат проблемите во поглед на практичната примена на оваа мерка, да се откријат вистинските причини зад детектираните проблеми, а со тоа и да се понудат соодветни препораки за унапредување на состојбите.

1.1 Која е ѝоѝребаша од овој ѝрирачник?

Во периодот од 2010 до 2014 година, ЕСЧП констатира повреда на различни аспекти на Членот 5 од Конвенцијата кој го гарантира правото на слобода и безбедност во врска со група од осум (8) конкретни пресуди кои се под надзор на извршувањето на Комитетот на министри. Станува збор за најстарата група пресуди под надзор на Комитетот на министри против РСМ: Василковски и други, Миладинов, Рамковски, Сејдиѝи, Јанакиески, Пешов и Ристоски каде главните повреди се однесуваат на:

- Недостаток на конкретни и доволни основи за притвор (Член 5 став (3) од ЕКЧП);
- Повреда на процесни права во постапката за определување/продолжување на мерка притвор/куќен притвор (Член 5 став (4) од ЕКЧП).

И покрај бројните преземени мерки, вклучувајќи законски измени и обуки спроведени од Академијата за судии и јавни обвинители, постојаното пристигнување на слични предмети против државата пред Европскиот суд за човекови права кои резултираат со повреди, укажува на недостаток од ефективни генерални мерки за спроведување на пресудите против Република Северна Македонија. Дополнително, ова ја отсликува неприлагодената практика на домашните судови во однос на продолжувањето на мерките притвор или куќен притвор, кои не се усогласени со стандардите на ЕКЧП и релевантната практика на ЕСЧП.

Општо прифатено е дека образложенијата за одредување на мерката притвор се често шаблонизирани и не се прилагодуваат на индивидуалните околности, при што најчесто содржат само кратко прераскажување на законските одредби од Законот за кривична постапка. Ова создава впечаток дека пристапот на судиите при оценка на применливата мерка обично започнува и завршува со одредувањето на притворот, наместо да се разгледаат опциите што ги нудат другите одредби од казненото процесно законодавство, кои овозможуваат наметнување на забрани, ограничувања и обврски без строго ограничување на слободата на обвинетиот.

Со цел да помогне да се надминат постојните недостатоци во примената на мерката притвор и куќен притвор, Академијата за судии и јавни обвинители (АСЈО) формира работна група составена од судии, јавни обвинители и правни експерти. Оваа група имаше за задача да изработи прирачник кој ќе даде насоки за ефикасно и правилно определување и примена на овие мерки.

1.2 Цел

Целите на овој прирачник се повеќеслојни и опфаќаат:

1. Подобрување на судската практика – Преку препораки и упатства, прирачникот ќе помогне во усогласувањето на домашната судска практика со стандардите на ЕКЧП и релевантната практика на ЕСЧП. Ова ќе овозможи постојан напредок во донесувањето на законски, јасни и образложени одлуки во врска со мерките притвор и куќен притвор.
2. Превенција на идни прекршувања – Прирачникот ќе претставува алатка за спречување на појавата на идни предмети кои би можеле да резултираат со повреди на правата, посебно во однос на Членот 5 од ЕКЧП, кој се однесува на правото на слобода и безбедност. Целта е да се минимизираат прекршувањата на правата на лицата во притвор и куќен притвор, како и да се спречат идентични системски проблеми.
3. Јакнење на капацитетите на учесниците во кривичната постапка – Прирачникот ќе обезбеди конкретни упатства за судиите, обвинителите, адвокатите и за нивните стручни соработници за успешно и праведно применување на мерката притвор во

согласност со домашните и со меѓународните правни стандарди. Ова ќе придонесе за поефективна заштита на човековите права и ќе го зголеми нивото на правна сигурност во кривичните постапки.

Потребата од овој прирачник беше потврдена и на неколку конференции и работилници на кои претставниците од правосудните институции усвоија серија заклучоци што укажуваат на проблеми во практичната примена на мерката притвор.¹

Оттука, прирачникот цели да понуди насоки за судиите и обвинителите во поглед на поширокото користење на алтернативни мерки, како и подготовка на аргументирани одлуки кои ќе вклучуваат проценка на специфичните околности поврзани со осомничениот и кривичното дело за кое е осомничен, а кои ќе го оправдаат одредувањето на мерка за обезбедување присуство.

2. Домашно законодавство

2.1 Законска основа за определување притвор

Честото определување на мерката притвор постојано го привлекува вниманието не само на правосудната и стручната јавност, туку и на општата јавност воопшто, бидејќи со оваа мерка се влијае врз слободата и безбедноста како основни човекови права и слободи. Од една страна, легитимна е целта да се обезбеди присуство на осомничениот/обвинетиот против кого се води кривичната постапка, а од друга страна како противтежа секогаш е надвиснато начелото на презумција на невиност, односно начелото дека секој се смета за невин сè додека неговата вина не се докаже со правосилна судска одлука. Покрај тоа, потребна е јасност и прецизност во врска со примената на оваа мерка преку добро образложени судски одлуки во оваа фаза на постапката, особено имајќи предвид дека судството постојано се критикува дека одлуките ги носи недоволно образложени за причините од кои произлегува основаноста, дека одлуките се неаргументирани и генерализирани без доволно причини за долготраењето на притворот, како и тоа дека на одлуките им недостасува и образложение зошто истата цел не би можела да се постигне со определување на поблага мерка од мерката притвор.

Условите под кои може да се ограничи правото на слобода и безбедност и да се определи мерка за обезбедување со која обвинетиот се лишува од слобода како и постапката за определување на мерките, регулирани се со Уставот на РСМ и со Законот за кривичната постапка. Покрај тоа, македонските судии мора да водат сметка и за стандардите утврдени во судската практика на ЕСЧП во врска со Членот 5 од ЕКЧП.

Врз основа на Член 164, со ЗКП, притворот е предвиден како најстрога мерка за обезбедување присуство на осомничениот, но само под условите предвидени во Член 165 од овој закон. Сепак, и при постоење на тие услови, траењето на притворот не е неограничено, туку мора да биде сведено на најкратко нужно време. Од тие причини, согласно со ЗКП, во текот на постапката при определувањето и по определувањето на притвор, должност е на сите органи што учествуваат и на органите што укажуваат правна помош да постапуваат со особена итност. Во текот на целата постапка притворот ќе се укине веднаш штом ќе престанат причините врз основа на кои бил определен.

¹ Академијата за судии и јавни обвинители, во соработка со Советот на Европа, во декември 2021 година организираше две обуки со учество на претставници од Европскиот суд за човекови права и Советот на Европа, со фокус на Членот 5 од ЕКЧП.

Во Членот 165 од ЗКП се наведени стриктните услови кон кои судот мора да се придржува во случаи кога носи одлука да се определи притвор. Основен услов за определување на мерката притвор е постоењето на основано сомневање дека лицето е сторител на конкретно кривично дело. На ваков начин одредбата од Член 165 од ЗКП во став (1) кореспондира и со одредбата од Член 5 став (1) точка (в) на ЕКЧП² согласно со која: „ако е уапсен или притворен поради приведување пред надлежна судска власт, кога постои оправдано сомнение дека тоа лице извршило кривично дело, или кога основано се смета дека е потребно да се спречи да изврши кривично дело, или да побегне по извршувањето на кривичното дело;“.

Доколку се утврди постоење на основано сомнение и ако се донесе решение за спроведување истрага, судот може да определи мерка притвор врз основа на следните правни основи:

- 1) се крие, ако не може да се утврди неговиот идентитет или ако постојат други околности што укажуваат на опасност од бегство;
- 2) постои основан страв дека ќе ги сокрие, фалсификува или уништи трагите на кривичното дело или ако особени околности укажуваат дека ќе ја попречува кривичната постапка со влијание врз сведоците, вештаците, соучесниците или прикривачите;
- 3) особени околности го оправдуваат стравот дека ќе го повтори кривичното дело, или ќе го доврши обиденото кривично дело или дека ќе стори кривично дело со кое се заканува или
- 4) уредно повиканиот обвинет очигледно избегнува да дојде на главната расправа, или ако судот направил два обиди уредно да го повика обвинетиот, а сите околности укажуваат дека обвинетиот очигледно одбегнува да ја прими поканата.

Пред да ја определи најстрогата мерка притвор, судот треба да биде убеден дека постои основано сомневање за стореното кривично дело за кое се товари обвинетиот и дека постојат доволно докази како аргументи во прилог на основите за кои јавниот обвинител предлага да се определи притвор. Иако оваа строга формулација на законот ја утврдува обврската на судот да ги цени аргументите за основаноста на сомнението дека обвинетиот е сторител на кривичното дело, сепак во практиката оваа одредба создава проблеми во која мера судот би можел да се впушти во оценка на доказите особено што предлогот за определување на мерката притвор се поднесува во најрана фаза на истрагата од страна на јавниот обвинител пред надлежниот суд, односно пред судијата на претходна постапка, па при првичното определување на притворот, можеби и не може да се очекува пред судот јавниот обвинител да достави докази од кои произлегува висок степен на основано сомнение.

Во понатамошниот развој на истражната постапка при предлогот за продолжување на определената мерка притвор, јавниот обвинител е должен да достави доволно образложени докази од кои јасно произлегува основаното сомнение и дека во доволна мера го оправдува предлогот за продолжување на мерката притвор, иако тоа не значи доволно докази за стореното дело до степен кога е во фаза на поднесување на обвинение, но не може да се

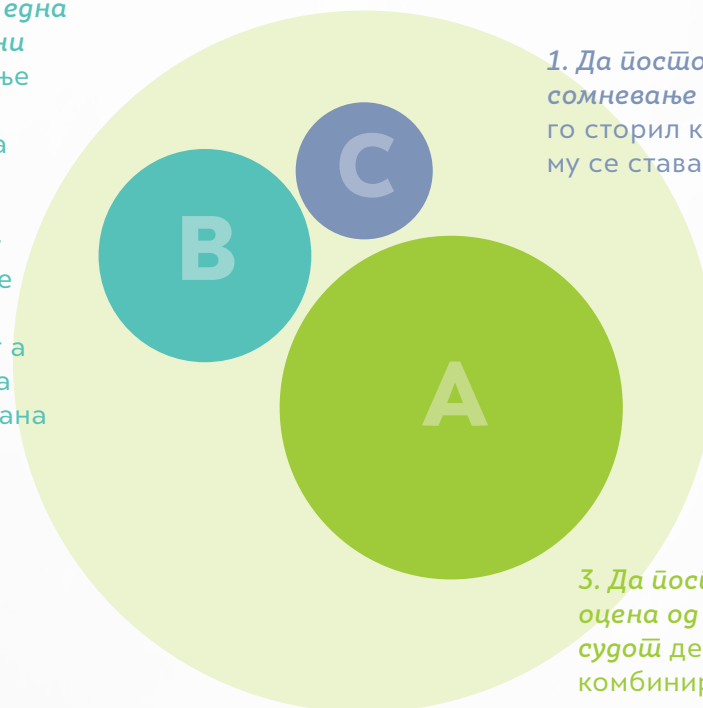
2 „Основаното сомнение дека било извршено кривично дело подразбира постоење на факти или информации со кои еден објективен набљудувач би можел да се убеди дека засејнајќи лице веројатно го сторило делото“. *Bugu Erdagöz v. Turkey*, Апликација бр.127/1996/945/746, Пресуда од 22.10.1997г., § 51; *Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom*, Апликација бр.12244/86; 12245/86; 12383/86, Пресуда од 30.8.1990г., § 32.

оправда само со верување дека е сомневањето разумно. Судот е должен, секогаш кога ќе оцени дека причините поради кои е определена мерката притвор престанале, веднаш да ја укине определената мерка притвор или да определи поблага мерка со која би можела да се исполни истата цел за која бил определен притворот. Во постапката кога се постапува по поднесениот предлог за определување на мерка притвор, судот има значајна улога во заштитата на човековите права и слободи и должен е да обезбеди процесни гаранции за нивно остварување и не може да учествува во прибирањето на докази како во прилог на предлогот на јавниот обвинител, така и во прилог на аргументите против предлогот од страна на одбраната.

Притворот во текот на постапката може да се определи во текот на истрагата пред поднесување на обвинение, па дури и пред донесување на наредба за поведување на истражна постапка, потоа по поднесување на обвинение и по изрекување на осудителна пресуда до правосилност на истата, односно до започнување со издржување на изречената казна затвор.

Во согласност со погоре изнесеното, за да се смета дека изречената мерка притвор е законска и основана треба:

2. Да ѝ остои најмалку една од законскиџе наведени основи за определување на притворот при што за секоја основа треба да постојат посебни причини и околности кои го предизвикуваат основаното сомневање согласно кое се определува притворот а секоја основа треба да биде посебно разгледана и образложена

1. Да ѝ остои основано сомневање дека обвинетиот го сторил кривичното дело кое му се става на товар

3. Да ѝ остои објективна оцена од страна на судот дека ниту повеќе комбинирани процесни мерки за обезбедување на присуство и непречениот тек на постапката нема да го дадат посакуваниот ефект

2.2. Орган за определување притвор во претходна постапка

Согласно со Членот 167 од ЗКП, притворот во претходна постапка го определува судот по писмен и образложен предлог од страна на овластен тужител и тоа само врз основите што ги навел овластениот тужител во предлогот.

Според ЗКП, јавниот обвинител е надлежен да предложи определување на мерка притвор кога смета дека се исполнети услови за тоа и кога располага со доволно докази од кои произлегува основано сомнение дека обвинетиот го сторил кривичното дело кое му се става на товар, секако со доволно докази и за причините поради кои ја предложил мерката. По предлогот на јавниот обвинител може да се одлучува во отсуство на обвинетиот само во услови кога обвинетиот е недостапен за органите на прогон, но и во тој случај, му се доделува бранител по службена должност, кој е должен ефикасно да ги брани интересите на осомничениот/обвинетиот, сè додека тој не стане достапен за потребите на кривичната постапка. Обврската на бранителот по службена должност останува и во останатиот дел од постапката кога обвинетиот ќе стане достапен доколку тој не определи или не е во можност да определи свој бранител.

Постоењето на писмен и образложен предлог од страна на јавниот обвинител е предуслов за определување мерка притвор во секој стадиум од постапувањето, вклучително и во претходната постапка. Без предлог од јавниот обвинител, судијата не може да пристапи кон определување мерка притвор.

Обвинителот е должен кон предлогот да достави докази или во предлогот да наведе факти кои го оправдуваат определувањето на мерката притвор по наведената една или повеќе основи од Член 165 став (1) од ЗКП. Во практиката постојат различни сфаќања во однос на две прашања:

1. Дали судијата може да определи притвор врз основа на Член 165 став (1) од ЗКП кога за таа основа не постои предлог од обвинителството и
2. Во услови на постоење предлог од обвинителството за определување мерка притвор, дали судот може да определи една или да комбинира повеќе од полесните мерки за обезбедување присуство.

Надлежниот суд, односно судијата на претходна постапка ќе одлучи на усно рочиште, на кое се присутни обвинетиот и неговиот бранител, дали во конкретниот случај е основан предлогот на јавниот обвинител, како и дали истата цел може да се обезбеди и со некоја поблага мерка од предложената. „Ако е определен притвор во отсуство на обвинетиот, судот ќе распише потерница и по пронаоѓањето на обвинетиот, истиот се изведува пред судија на претходна постапка. До неговото пронаоѓање, притворот не се продолжува“.

Судијата определува притвор само за основите што ги предлага јавниот обвинител во поднесениот предлог за притвор. Судијата не ја води претходната постапка и нема сознанија ниту увид во релевантни докази и факти што би го оправдале определувањето на притворот надвор од предлогот на јавниот обвинител. Оттука судијата не смее да определи притвор врз основа на Член 165 став (1) од ЗКП којшто не е предложен од страна на јавниот обвинител.

Од друга страна, согласно со Член 144 став (2) од ЗКП, иако има предлог од обвинителот за определување мерка притвор, доколку судот оцени дека присуството на осомничениот може да се обезбеди и со поблага мерка од предложената мерка притвор, ќе го одбие предлогот на ЈО за определување на мерка притвор и ќе определи друга поблага мерка.

Судот е должен да одбегнува определување потешка мерка ако истата цел може да се постигне со поблага мерка. Притоа, судот може да определи една или повеќе од полесните мерки за обезбедување присуство.

Притворот претставува мерка на процесна присилба, со која привремено се ограничува слободата на обвинетиот за кого постои основано сомнение дека сторил кривично дело. Основната цел на определувањето на мерката притвор е непречено водење на кривичната постапка и преземање на процесните дејствија со доследно почитување на принципите на усност, непосредност, контрадикторност, правично и фер постапување. Притоа, мора да се обезбеди целосно остварување на процесните права, кои значат задолжително почитување на гаранциите поврзани со човековите права на обвинетиот.

Извршувањето на мерката притвор треба да биде оправдано, како во однос на условите во кои се издржува, така и во однос на нејзиното времетраење. Притворот треба да биде укинат кога ќе престанат причините поради кои бил определен, па така во таков случај, може да се одреди куќен притвор или поблага мерка за обезбедување присуство, како што се гаранција или некоја од мерките на претпазливост. Законот за кривична постапка предвидува и краткотраен притвор шт се определува кога не е донесена наредба од страна на јавниот обвинител за спроведување истрага, а постои основано сомневање дека лицето сторило кривично дело и кога постојат основи за определување притвор од Член 165 став (1) точка (1), (2) и (3) од ЗКП.

Притворот е кривично-процесна мерка и никако не смее да се смета за казна. Мерката притвор се определува за обвинет за кого само постои основано сомнение дека сторил кривично дело, а казна може да се изрече само за обвинет за кого со правосилна пресуда е докажано дека сторил кривично дело. Решението за притвор може да се донесе во која било фаза на постапката, додека казната се изрекува дури по изведување на доказите во доказната постапка, односно по признанието на вина од страна на обвинетиот, по завршување на главната расправа, кога предметот на обвинението е расветлен, докажан и разрешен. Целта е различна, бидејќи со мерката притвор се обезбедува присуство на обвинетиот и се обезбедува ефикасно завршување на постапката, а казната се изрекува за ресоцијализација на обвинетиот, негово превоспитување, како и со цел задоволување на правдата. Мерката притвор може, но и не мора да се определи, додека казна, односно кривичната санкција мора да се изрече во согласност со законот и во границите за одмерување на казната од страна на надлежен суд.

2.3 Мерки за обезбедување присуство на обвинетиот

Согласно со Член 144 од ЗКП, мерките што може да се преземат спрема обвинетиот за обезбедување на негово присуство и за непречено водење на кривичната постапка се:

- I. покана,
- II. мерки на претпазливост,

III.гаранција,

IV.приведување, лишување од слобода, задржување, краткотраен притвор, куќен притвор и притвор.

Мерките наведени во овој член имаат различна природа. Треба да се укаже дека тие во голема мера се разликуваат меѓусебно во однос на условите под кои може да се определат:

- а. мерки што се преземаат веднаш по сознанието дека определено лице сторило кривично дело (како на пример, лишување од слобода без судски налог, задржување);
- б. мерки што може да се определат само пред донесување наредба за спроведување истражна постапка (на пример, краткотраен притвор);
- в. мерки што може да се определат само кога постои основано сомневање (на пример, куќен притвор, гаранција или притвор);
- г. можност да се издаде наредба за приводување дури откако е определен притвор или обвинетиот одбегнува да прими покана.

Како што досега беше напоменато, кога одлучува кои мерки да се применат, судот не треба да примени поостра мерка, ако истата цел може да биде постигната со поблага мерка. Судот исто така може да примени повеќе мерки во исто време освен во случај кога судот определил притвор.

Оправданост за примена на поблаго мерки може да постојат ако:

- не водат кон ограничување на слободата, туку се состојат во наметнување посебни обврски, ограничувања или забрани кои сепак ќе го обезбедат присуството на лицето,
- може да се комбинираат со цел да овозможат непречено одвивање на кривичната постапка,
- похумани се и поекономични,
- потребна е посебна контрола за придржување кон обврските, ограничувањата и забраните на лицето кому му се определени.

А) Со цел да се избегне честата примена на мерката притвор, ЗКП предвидува повеќе полесни мерки за обезбедување присуство на обвинетиот и за успешно водење на постапката. **Сепак, овие мерки — како што се гаранцијата и мерките на претпазливост — во практиката не се користат доволно.**

Гаранција

Гаранцијата може да биде определена само ако постојат околности што:

- укажуваат на опасност од бегство или
- го оправдуваат стравот дека обвинетиот ќе го повтори или доврши кривичното дело или ќе го стори кривичното дело со кое се заканува.

Гаранцијата како мерка за обезбедување на присуство на обвинетиот се определува исклучиво по предлог на странките на постапката. Судот, за разлика од другите мерки за

обезбедување на присуство на обвинетиот, за гаранцијата не може самостојно да одлучи да ја определи наместо друга мерка во согласност со одредбите од Член 144 став (2) и (3), ако за тоа нема претходен предлог од јавниот обвинител или одбраната. Според својот карактер, гаранцијата може да биде предметна (во вид на имот) или лична.

Оваа мерка претставува една од најпогодните мерки за избегнување на мерката притвор кога постојат услови да се обезбеди присуство на обвинетиот со нејзино изрекување. Таа овозможува флексибилна примена, а судијата во секој конкретен случај треба внимателно да утврди дали се исполнети условите за нејзино користење, пред да донесе одлука за примена на притвор.

При утврдување на износот на гаранцијата, судот треба да ги земе предвид пред сè следниве фактори:

- а) сериозноста на кривичното дело,
- б) личните и семејните околности на обвинетиот и
- в) имотната состојба на лицето што ја нуди гаранцијата,
- г) висината на причинетата штета,
- д) околности дали се определени привремени мерки за обезбедување на имотно-правно барање односно привремено одземање на имот или предмети заради обезбедување.

6) Мерки на претпазливост

Мерките на претпазливост може да се применуваат пред започнувањето и во текот на истрагата, но и по подигнат обвинителен акт. Изречената мерка мора да престане со примена веднаш штом се утврди дека причините за нејзиното определување престанале. Членот 146 од ЗКП ги утврдува следните мерки на претпазливост:

1. Забрана за напуштање на живеалиште/престојувалиште

2. Обврска на обвинетиот да се јавува повремено на службено лице или државен орган

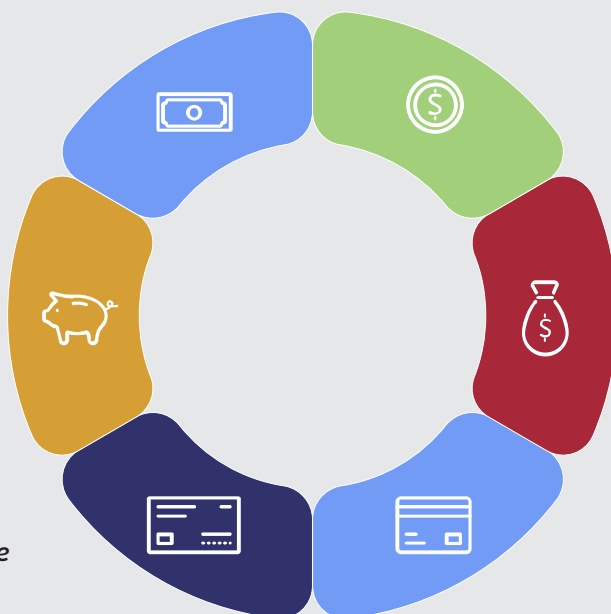
3. Привремено одземање на патна или друѓа исправа односно забрана за нејзино издавање

4. Привремено одземање на возачка дозвола односно нејзино издавање

5. Забрана за постојување на определено место или погачје

6. Забрана за приближување или одржување контакти со определни лица

7. Забрана за преземање на определени работни активности поврзани со кривичното дело

Секоја мерка на претпазливост има самостоен карактер, содржина и цел. Со решението со кое се определуваат мерките, судот ги утврдува поблиските специфики на секоја одделна мерка во зависност од карактеристиките на сторителот, околностите под кои е сторено кривичното дело и последиците што се надоврзале со него. Во зависност од оцената на судот, може да се определи една мерка самостојно или да бидат определени во комбинација две или повеќе мерки на претпазливост.

Со ова, мерките на претпазливост овозможуваат поголема индивидуализација при изборот и оцената на судијата која од мерките за обезбедување присуство ќе биде најсоодветна во конкретниот случај земајќи ги предвид околностите поврзани за личноста на сторителот на кривичното дело и околностите под кои е сторено делото, како и опасностите кои може да придонесат сторителот да стане недостапен за органите на прогонот, односно да го попречува нормалното одвивање на кривичната постапка.

в) Куќен притвор

Куќниот притвор е алтернатива на мерката притвор и претставува поблага мерка од притворот поради отсуство на депривации, ризици и ограничувања на коишто е изложен притвореникот што престојува во установа.

За да се определи куќен притвор, ЗКП предвидува кумулативно постоење на два објективни односно материјални услова:

а) основано сомневање дека определено лице сторило определено кривично дело е неопходен предуслов за ограничување на слободата на обвинетиот. Притоа, на обвинетиот може да му се ограничи слободата и безбедноста само ако постојат доволен број докази што упатуваат на заклучок дека определено лице сторило определено кривично дело и

б) да се исполнети услови за определување на мерката притвор предвидени во Член 165 став 1) од ЗКП.

При кумулативно постоење на овие два услова, од оцената на судот зависи дали за лицето ќе определи притвор или куќен притвор.

Куќниот притвор како и притворот не може да се комбинира со мерките на претпазливост.

г) Краткотраен притвор

Краткотрајниот притвор по својата суштина повеќе претставува мерка за создавање услови за отпочнување на кривичната постапка, отколку средство за обезбедување присуство на обвинетиот во веќе започната постапка. Во оваа фаза, кривичната постапка сè уште не е формално покрената, бидејќи не е поднесено барање за спроведување истрага од страна на јавниот обвинител, не е потврден идентитетот на лицето или не е извршена проверка на неговото алиби – што се предуслови за одлука дали ќе се почне постапка.

Оваа мерка има две форми:

1. Краткотраен притвор пред поднесување на барање за истрага, кој може да трае најмногу 48 часа, и

2. Краткотраен притвор за утврдување идентитет или проверка на алиби, кој првично се определува на 24 часа, со можност да се продолжи за уште 24 часа.

2.4 Пракџика на ЕСЧП поврзана со алтернативни мерки:

Idalov v. Russia ([голем совет], апликација бр. 5826/03, пресуда од 22 мај 2012 година: Жалителот бил во притвор неколку години додека траела кривичната постапка против него. Судовите редовно го продолжувале неговиот притвор со стандардни формулации, без да понудат индивидуализирана проценка на неговиот случај. Еден од клучните аспекти на жалбата бил токму тоа што властите не разгледале можност за примена на поблаги мерки, како што се гаранција (кауција), забрана за напуштање на местото на живеење, редовно јавување во полиција или слични мерки.

Судот нагласил: „При одлучувањето дали некое лице треба да биде ослободено или задржано во притвор, надлежните власти се должни да ги разгледаат достапните алтернативни мерки кои може да го гарантираат неговото присуство на судењето.“

Судот смета дека притворот треба да биде мерка од последен избор (*ultima ratio*), и дека секоја одлука за продолжување на притворот мора да биде придружена со испитување на можноста за примена на поблаги мерки. Недостатокот на вакво разгледување покажува формализиран пристап и непочитување на принципот на пропорционалност. ЕСЧП утврдил повреда на Член 5 став (3) од ЕЧКП, токму поради тоа што руските власти не ги разгледале сериозно алтернативните мерки на притворот.

Lelièvre v. Belgium, апликација бр. 11287/03, пресуда од 8 ноември 2007 година: Во овој случај, подносителот на жалбата бил задржан во притвор подолг период, а националните власти не понудиле конкретни и доволно силни причини за продолжувањето на мерката. ЕСЧП потсети дека Член 5 став (3) од Конвенцијата не само што гарантира право на судење во разумен рок или ослободување додека трае постапката, туку дозволува ослободувањето да биде условено со гаранција – на пример, кауција или други мерки кои обезбедуваат присуство на судењето. Белгиските судови не ја разгледале доволно сериозно можноста за ослободување под услови, што доведе до утврдување на повреда на Член 5 став (3).

Shabani v. Switzerland, апликација бр. 29044/06, пресуда од 5 ноември 2009 година: Случајот се однесува на албански државјанин кој подолг период бил во притвор поради сомневање за трговија со дрога. Швајцарските власти продолжувале со притворот без доволна проценка на алтернативните мерки. Судот истакна дека според Член 5 став (3), ослободувањето може да биде условено со разумни мерки, како што е гаранција дека обвинетиот ќе се појави на суд. Бидејќи швајцарските органи не понудиле убедливо образложение за неопходноста од продолжување на притворот и не разгледале мерки како на пример кауција, ЕСЧП утврдил повреда на Конвенцијата.

Mangouras v. Spain, апликација бр. 12050/04, пресуда од 8 јануари 2009: Паричната гаранција предвидена со Членот 5 став (3) на Конвенцијата е создадена не за да го осигура надоместот на загубата туку, пред сè, појавувањето на обвинетото лице на сослушувањето. Затоа, нејзиниот износ мора, главно, да биде оценет „со уфашување на [обвинетиот], на неговите имоти и на неговите односи со лица кои треба да ја обезбедат сигурноста, со други зборови, на степенот на можна доверба дека изгледаше за загуба на сигурноста или за дејство против гаранциите доколку тој не се појави на судењето ќе дејствува како доволна превенција да ја оствари секоја негова желба за бегство”.

3. Практични аспекти во примената на мерката притвор

Клучните субјекти кои имаат улога во примената на мерката притвор се полицијата, јавниот обвинител, одбраната и судот. За да се обезбеди ефективна примена на оваа мерка, како и на нејзините благи форми, неопходно е секој од овие органи строго да се придржува до меѓународните и националните стандарди што го штитат правото на лична слобода и безбедност.

3.1 Улогата на правосудната полиција и на јавниот обвинител во лишувањето од слобода

Постојат минимални стандарди кои се безусловно обврзувачки за државите што ја прифаќаат ЕКЧП, но секоја држава е слободна (и е пожелно) над минималните гаранции да пропише подобра и посилна заштита и да се гарантираат дополнителни права и слободи. Државата е слободна да ги избере најдобрите средства за исполнување на нејзините договорни обврски. Но, државата не смее да оди под конвенцискиот минимум! Според ЕСЧП, позитивна обврска на државата е:

„... да преземе мерки кои обезбедуваат ефикасна заштита на чувствителните (ранливи или посебни) категории лица, вклучително и преземање разумни чекори за спречување на лишувањето од слобода за што властите можат или мораат да знаат”.

Клучна цел на добро едуцирани и обучени полициски службеници, јавни обвинители и судии е да обезбедат заштита од произволно, незаконско или неоправдано лишување или ограничување на слободата.

Што е „лишување од слобода“?

Концептот на „лишување од слобода“ од ЕКЧП вклучува два елемента: субјективен и објективен. Иако е времетраењето релевантен фактор при утврдување на постоење на лишување од слобода, до лишување од слобода може да дојде и кога некое лице е притворено само на кратоквременски период. Тоа значи дека и приведувањата и претресите на полицијата може да претставува лишување од слобода, особено ако постоел елемент на принуда при примената на овие овластувања.

Судот образложил на сличен начин во однос на жалителот во случајот Шимоволос против Русија¹, кој не бил задржан повеќе од 45 минути. Судот утврди дека дошло до лишување од слобода на жалителот, кој бил одведен во полициска станица под закана за употреба на сила и не можел слободно да го напушти просторот без дозвола на полицијата.³

³ *Shimovolos vs Russia*, 17795/10, во овој случај Судот во Стразбур утврдил повреда на Членот 5 став (1), бидејќи лишувањето од слобода не било законито ниту согласно со домашното право ниту со Европската конвенција за човекови права, достапно на: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-105217%22%5D%7D>

Во контекст на постапувањето на државните органи во Република Северна Македонија, ќе бидат изложени одредени аспекти забележани од практичарите, согледани низ призмата на нивната секојдневна работа. Анализата на досегашната практика покажува дека постапувањето во првите 24 часа од лишувањето од слобода има директна поврзаност со можни повреди на Членот 5 од Европската конвенција за човековите права. Овие повреди не се гледаат само изолирано, туку и во поширок контекст, особено во однос на подоцнежното определување и продолжување на мерката притвор како најтешка мерка за обезбедување присуство на осомничениот во постапката. Во ситуации кога е определен притвор, често се поставува прашањето дали неговото понатамошно продолжување е засновано на еволутивна промена во основите и образложението на мерката. Ова особено се согледува преку споредба со првичната одлука за притвор и со околностите што ѝ претходеа — односно со она што се случувало во првите 24 часа по лишувањето од слобода. Според Законот за кривична постапка, лишувањето од слобода од страна на полицијата е поврзано со постоење на причини што можат да претставуваат основа за определување на притвор, согласно со Член 165 став (1) од законот.

Од тие причини, во продолжение ќе го анализираме досегашното институционално постапување низ македонска перспектива, со осврт на уставната и законодавната рамка. Анализата го опфаќа периодот од моментот на лишување од слобода на лицето до неговото изведување пред судија на претходна постапка. Ќе идентификуваме постапки кои потенцијално можат да дојдат во судир со процесните гаранции што ги опфаќа правото на слобода и безбедност, предвидено во Членот 5 од ЕКЧП.

Членот 12 од Уставот на РСМ предвидува дека: **Слободата на човекот е неприкосновена.**

Никому не може да му биде ограничена слободата, освен со одлука на судот и во случаи и во постапка утврдена со закон.

Лицето повикано, приведено или лишено од слобода мора веднаш да биде запознаено со причините за неговото повикување, приведување или лишување од слобода и со неговите права утврдени со закон и од него не може да се бара изјава. Лицето има право на бранител во полициската и судската постапка. Лицето лишено од слобода мора веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа од моментот на лишување од слобода да биде изведено пред суд, кој без одлагање ќе одлучи за законитоста на лишувањето од слобода.

Со Амандманот III се заменува ставот (5) на Членот 12 на Уставот на Република Македонија, според кој притворот до подигнување на обвинението, по одлука на суд, може да трае најдолго до 180 дена од денот на притворањето. По подигнување на обвинението, притворот го продолжува или определува надлежниот суд во случај и постапка утврдена со закон.

*Постапување на правосудната полиција - Лишување од слобода (ајсење без налоџ)*⁴

Кој има право да изврши лишување од слобода? СЕКОЈ, кога е лицето затечено во вршење на кривично дело, за кое гонењето се презема по службена должност и постои опасност од бегство, за што веднаш се известува полиција и се задржува до доаѓањето на полиција.

Согласно со Член 158 став (3) од Законот за кривичната постапка, правосудната полиција може без одлука на суд да лиши од слобода и лице за кое постојат основи на сомневање дека сторило кривично дело за кое се гони по службена должност само ако постои

⁴ Согласно со Член 21 точка (9) од ЗКП

опасност од одлагање, ако постои некоја од причините за притвор од Членот 165 став (1) на овој закон, но е должна веднаш, а најдоцна во рок од шест часа од лишувањето од слобода да го изведат лицето пред надлежниот судија на претходната постапка и за тоа да го известат јавниот обвинител. За причините и за времето на лишувањето од слобода правосудната полиција го известува судијата на претходната постапка, за што составува службена белешка. Ако не е составена службена белешка, судијата на претходната постапка даденото известување ќе го внесе во записник.

Во практика, токму по наведениот член се спроведува лишувањето од слобода преку таканареченото полициско апсење или апсење без налог. Ова прашање е исклучително важно затоа што е иницијалниот момент во кој најексплицитно лицето доаѓа во судир со државата од аспект на човековите права и слободи. Досега нашата судска практика нема посветено големо внимание на оваа околност, иако токму во првите 24 часа од моментот на лишување од слобода се јавуваат првите никулци поради кои може да дојде до судир или повреда на процесните гаранции од аспект на правото на слобода и безбедност предвидени во Членот 5 од ЕКЧП.

За да дојде до законита примена на овој начин на лишување од слобода, законодавецот во Членот 158 став (3) од ЗКП предвидел кумулативна исполнетост на три услови:

- основи на сомневање за сторено кривично дело,
- исклучок во примена, само доколку постои опасност од одлагање,
- ако постојат некоја од причините поради која може да се определи притвор.

Клучното прашање кое заслужува внимание во овој контекст е ексклузивноста во примената на ова овластување, доделено само на правосудната полиција. Следејќи ја законската дефиниција на значењето на поимот правосудна полиција², од истиот произлегува дека од секој припадник на правосудната полиција разумно се очекува да знае што се основи на сомнение и да го знае и разликува степенот на сомневање, како основа која дозволува апсење на лицето. Патем, овој начин на лишување не е ограничен само на состојба на затеченост односно *in flagranti* во извршувањето на кривичното дело. Понатаму, полицискиот припадник треба да процени дали постои опасност од одлагање. И трето, службеното лице што го извршило лишувањето од слобода треба да знае дека спроведувањето на таквото дејствие, има основа во некоја од причините за определување притвор.

За ваквото лишување од слобода, согласно со наведениот член се известуваат двајца клучни чинители кои имаат учество во понатамошниот тек на постапката, а тоа се јавниот обвинител и судијата на претходна постапка.

Законодавецот свесен за можните арбитрерни ситуации што можат да настанат, прашањето на лишување од слобода го детализирал со подзаконски акт на Законот за полиција преку Правилник за начинот на вршењето на полициските работи, чиј составен дел се обрасците што ги користи полицијата. Во однос на лишувањето од слобода, се користи Образец број 6 – „Службена белешка за лишување од слобода“, во кој преку типизирани графи е предвидено пополнување на сите суштински елементи што ги бара законот.

Иницијалното дејствие колку и да биде прагматично и логично како дејствие за кое е овластена да го преземе полицијата и во глобален контекст, сепак со себе носи и своевидни ризици. Ова дотолку повеќе што е оставено на криминалистичка и законска проценка на секој припадник на правосудната полиција, а кој според нашиот закон таквото дејствие го документира и заснова само на службена белешка.

Меѓутоа, низ компаративна анализа на постапувањето на лицата со полициски овластувања се согледува дека токму причините за лишување што се наведени и задолжително треба да се пополнат од припадникот на правосудната полиција кој го извршил лишувањето од слобода, директно противречат на основите предвидени во законот кои таквото дејствие треба да го оправдаат како законито.

Колку и да се чини легитимно лишувањето од слобода, ќе дојде во судир со законитоста таквото дејствие ако во себе не содржи отчетност на она што е преземено и основата по која е делувано. Искусственото согледување на таквите службени белешки забележително покажува дека во нив се користат прилично неадекватни формулации како причини за лишување од слобода на одредено лице.

На пример: во графата лицето е лишено од слобода поради: се наведува „основано сомневање за сторено кривично дело“ ..., „сомнение за кривично дело“ без да се наведе кое кривично дело е во прашање и ништо повеќе!

Состојбата на работите уште повеќе се усложнува кога има потреба лицето лишено од слобода да се задржи повеќе од 6 часа во полициска станица. Ова посебно се проблематизира при практична примена на законите имајќи предвид дека постојат јасни елементи на разграничување помеѓу основите за лишување од слобода со основите на задржување и начинот на кој се трансформира понатамошниот продолжен тек на лишувањето од слобода по истек на 6 часа до 24 часа. Во продолжение е даден преглед на клучните одредби по однос на задржувањето.

Основите за задржување се регулирани во Членот 159 од ЗКП каде во став (1) е наведено дека правосудната полиција, по исклучок, лицето лишено од слобода согласно со Членот 158 од овој закон може да го задржи, ако задржувањето е потребно заради утврдување на идентитетот, проверување на алиби или од други причини е потребно да се соберат нужни податоци за водење на постапката против тоа лице.

Во оваа фаза од постапката најважна е улогата на добро едуциран и обучен полициски службеник кој согласно со Законот за кривичната постапка, ќе води сметка за гаранциите за човековите права и слободи за време на полициското постапување и престој на уапсеното лице во полициска станица. Службеникот за прифат е „домаќин“ или „судија во мало“ во полициската станица. Во неговата работа нема право да се меша ниту началник, ниту јавен обвинител, ниту министер и затоа неговата улога во постапката е посебно значајна и одговорна. За сè што се случува во делот на постапките на инспекторите и униформираните полициски службеници, ова лице има должност работите објективно да ги констатира и да одлучи дали има пречекорување на полициските овластувања, дали постојат причини и докази за лишувањето на лицето од слобода, дали му се обезбедени сите процесни права и истите да ги обезбеди за време на престојот во полициската станица и конечно да одлучи дали лицето ќе го задржи во станица по истек на 6 часа од неговото лишување од слобода.

Постои суштинска разлика помеѓу причините за лишување од слобода, наспроти причините за задржување додека лицето е сè уште во полициска станица. Сепак, практиката покажува прилична истоветност и површност па дури и нивно изедначување од аспект од основите по кои лицето може да се задржи повеќе од 6 часа во полициска станица. Службеникот за прифат самостојно одлучува дали лицето лишено од слобода ќе се задржи повеќе од 6 часа. Доколку одлучи да определи задржување кое може да се движи од 6 до 24 часа од неговото лишување од слобода, за тоа согласно со ЗКП и со Правилникот за начинот

на вршење на полициските работи изготвува посебно писмено и образложено решение (образец број 10), а на крајот од неговото задржување изготвува записник (образец број 11).

Задржувањето според Законот за кривична постапка е можно:

- заради утврдување на идентитетот,
- проверување на алиби или
- од други причини е потребно да се соберат нужни податоци за водење на постапката против тоа лице.

Преку анализа на причините за задржување наведени во решението и записникот за задржување се согледува нивната меѓусебна неконзистентност и противречност, иако службеникот за прифат рачно ги пополнува овие два формални акти. Меѓутоа, навистина ретко во практиката се сретнува наведена законска основа која го оправдува задржувањето. Најчестите формулации во решението и записникот за задржување наведени во графата „лицето се задржува поради“ се: „задржан за натамошна постапка“, „задржан во врска со кривично дело“.. ?!

Судијата на претходна постапка врши контрола на законитоста на лишувањето од слобода

Согласно со Член 162 од ЗКП, ако лицето лишено од слобода, односно задржаното лице е изведено пред судијата на претходна постапка, судијата на претходна постапка по службена должност ја испитува законитоста на лишувањето од слобода и задржувањето и должен е тоа да го утврди со решение (Член 69 став (4)).

Лицето лишено од слобода, односно задржаното лице кое не е изведено пред судија на претходна постапка, може во рок од 30 дена од денот на пуштањето на слобода да бара од судијата на претходна постапка на надлежниот суд да ја испита законитоста и тоа да го утврди со посебно решение. Против ова решение е дозволена посебна жалба во рок од 48 часа до советот од Членот 25 став (5) на овој закон, кој решава во рок од три дена.

Наведената одредба упатува на должност на судијата на претходна постапка да одлучи и за законитоста на лишувањето од слобода и за задржувањето. Практиката на постапување на апелационите подрачја е различна. Преку споредбена анализа на решенијата на судиите на претходна постапка кога одлучуваат за законитоста на лишување од слобода несомнено се доаѓа до заклучок дека не се засега директно во оцена дали постои материјална повреда на основите според кои лицето било лишено од слобода или задржано во постапката. Судската одлука во поглед на законитоста на лишувањето од слобода забележливо има изразито формален пристап. Најчесто се сведува на цитати на изготвените формални акти од страна на полицијата кои треба да го следат лишувањето на лицето од слобода и дали од моментот на лишување од слобода е изведен пред судија на претходна постапка во рок од 24 часа!

Погоренаведената анализа и постапувањето на државните органи во првите 24 часа од моментот на лишување од слобода мора да има релевантна основа и од аспект на процесните гаранции што ги обезбедува правото на слобода и безбедност, согласно со Членот 5 од ЕКЧП.

За таа цел, неопходно е да се земат предвид и следните критериуми:

I Оправданост на лишувањето од слобода

Секое лишување од слобода ќе претставува повреда на ЕКЧП доколку не се исполнети кумулативно следниве услови:

- Лишувањето од слобода мора да биде законско во материјална и правна смисла, односно мора да биде пропишано со закон за да се смета за оправдано;
- Лишувањето од слобода мора да биде спроведено „согласно со закон пропишана постапка“. Ова претставува процесна претпоставка;
- Лишувањето од слобода не смее да биде произволно (арбитрарно);
- Конечно, лишувањето од слобода мора да спаѓа во една од дозволените основи наведени во Член 5, став (1), точки (а)-(ѓ) од ЕКЧП.

II Законитост на лишувањето од слобода

- За да може лишувањето од слобода да биде оправдано, тоа мора да биде законско и во материјална и во процедурална смисла. Ова ги вклучува првите два услови наведени погоре;
- Судот зазел став дека Конвенцијата во суштина се однесува на националното законодавство кога ја испитува „законитоста“ на лишувањето од слобода, вклучително и прашањето дали во таа пригода била применета „постапката пропишана со закон“. Ова барање за законитост значи дека секое лишување од слобода мора да биде во согласност со националното законодавство.

Националните власти играат примарна улога во толкувањето и примената на законите, додека ЕКЧП има супсидијарна улога. Судот го објаснува тоа на следниот начин: „Првенствено, националните власти, односно судовите треба да толкуваат и да ги применат националните закони. Меѓутоа, имајќи предвид дека согласно со Член 5, став (1), непочитувањето на помалото законодавство е кршење на Конвенцијата, произлегува дека домашните судови имаат овластување и обврска да разгледуваат дали е постапено согласно со домашната законска регулатива“. Судот јасно посочува дека условот поврзан со законитоста е од најголемо значење. Прекршувањето на Член 5 се случува автоматски ако лишувањето од слобода било незаконско според домашното право. Член 5 став (1) предвидува дека секое лишување на слобода треба да биде „во согласност со постапка пропишана со закон“.

- Понатаму, секоја постапка за случаите каде што е дозволено лишување од слобода претпоставува дека мерката е „законска“. Условот за законитост се толкува како да се однесува и на постапката и на суштината. Покрај тоа, законитоста подразбира дека секој притвор мора да биде во согласност со националното право и ЕКЧП и не смее да биде произволно;
- Поимот закон е автономен согласно со ЕКЧП – ги опфаќа квалитетите на законот, како што се доволна јасност, пристапност, разбирливост, прецизност, можност за предвидување на последиците на прекршување на истиот, постојано толкување од страна на властите;

- Формална усогласеност со националното право: секое лишување од слобода треба да биде во согласност и со суштинските и процедуралните правила на националното законодавство. Неусогласеноста на преземените постапки со пропишаното со домашното (процесно и материјално) право претставува прекршување на Конвенцијата.

а) Законитост на лишувањето од слобода според Конвенцијата

„Уапсеното или приведеното лице има право да ја разгледа „законитоста“ на неговото лишување од слобода не само во светлината на домашното право, туку и на самиот текст на Конвенцијата и начелата содржани во текстот од Конвенцијата, како и целите на ограничувањата дозволени согласно [Член 5, став (1)]“.

б) Легалноста на лишување од слобода не значи и законитост на истата

- Законитоста ја опфаќа обврската детално да се евидентира лишувањето од слобода (време, место, времетраење, детали за лицето, причини за лишувањето од слобода, име на лицето што го врши лишувањето).
- Може да дојде до произволност во случај на лоша намера или измама од страна на властите.
- Условот за легалност се однесува на целиот период во којшто трае. Се констатираат повреди бидејќи правната основа за лишувањето од слобода во одреден момент престанала да постои. Штом се даде наредба за ослободување, таквата наредба треба веднаш да се изврши без непотребно одложување. Судот утврдил повреда на Член 5 во случаи на одложување на ослободувањето во период од 11 часа.⁵

Правна сигурност и квалитет на правото

Потребно е да постои конкретна правна основа за секое лишување од слобода предвидено со домашното законодавство. Ова има значителни последици адресирано првенствено до законодавецот, но последователно и до домашните судови затоа што имплицира дека:

- релевантните одредби не треба да се толкуваат недоследно;
- предметното домашно право треба да биде јавно достапно и доволно прецизно формулирано да му овозможи на засегнатото лице да предвиди, доколку е потребно и со соодветни совети, до степен што е разумен во дадените околности по однос на последиците што може да ги предизвика одредена негова или туѓа постапка.

Произволност во лишување од слобода

Судот констатирал дека „секое лишување од слобода треба да биде во согласност со целта за заштита на поединецот од самоволие“.

⁵ *Quinn v. France*, 22 March 1995), 10 часа (*Labita v. Italy*, 6 April 2000) и дури 40 минути до 12-часовен притвор (*K. - F. v. Germany*, 27 November 1995).

Лишувањето од слобода може да се смета за произволно во случаи кога:

- Постои елемент на лоша волја од страна на властите;
- Не постои вистинска врска помеѓу целта на ограничувањата дозволени со Член 5, став (1), точка (а)-(ѓ) и наредбата за лишување од слобода или нејзино извршување;
- Лишувањето од слобода не е пропорционално со целта за која е извршено.;
- Наредбата за лишување од слобода не е заснована на конкретни причини или не е временски ограничена.

Предлог за притвор, определување на мерка притвор и нејзино продолжување, оправданост и образложение

Практиката во постапувањето на јавните обвинители во Република Северна Македонија покажува недостаток на образложение во предлозите на обвинителите зошто поблага мерка не е доволна да го обезбеди присуството на осомничениот во постапката. Во тој контекст кога оваа околност останала необразложена во предлогот од страна на јавниот обвинител, на самото рочиште кога се сослушуваат странките, судијата на претходната постапка има право и должност да побара произнесување и став на јавниот обвинител. Проактивната улога на судијата на претходна постапка и самата содржина од текот на рочиштето внесено на записникот каде се изнесени наводите на странките, исто така даваат основа за поквалитетна судска одлука во поглед на мерката за обезбедување на присуство која одлучил да ја определи судијата, а воедно ваквиот судски пристап дава основа за подробен коментар во образложение во решението зошто не го прифаќа предлогот на јавниот обвинител.⁶

Веројатно и не постои непознаница кај практичарите, пред сè помеѓу судиите и јавните обвинители кое е значењето на пресудата Василковски и други против Македонија. Но сепак состојбата сè уште не е надмината туку напротив, се работи за повторувачки повреди во уште неколку други случаи против државата пред судот во Стразбур.

Во досегашните правни анализи, секогаш акцентот е ставен конкретно на јавнообвинителското постапување и предлозите и причините што ги даваат јавните обвинители при предлагањето на продолжувањето на мерката притвор, а последователно и на судските решенија и аргументите наведени во решенијата кои се даваат во образложенијата на решенијата при продолжувањето на мерката притвор.

Меѓутоа проблемот очигледно има многу подлабока и повеќеслојна димензија. Постојат неколку индикатори што имаат влијание врз ваквата состојба, и затоа имаат влијание врз квалитетот на јавнообвинителското и судското постапување од аспект на издржани и аргументирани одлуки во поглед на притворот:

- предвременото апсење,
- постапувањето на правосудната полиција кога се води итна постапка,
- времето оставено на јавниот обвинител од лишувањето на лицето до поведувањето на истражна постапка како основа да предложи и образложи причини за мерката притвор,

⁶ Василковски и други, § 63; Рамковски, § 67; Сејдиџи, § 42

- организацијата на дежурствата во јавното обвинителство и во судовите и обемот на работа,

а) Ризици од предвременно апсење

Дефинитивно најделикатен момент, од кој може да зависи целокупниот тек на постапката е моментот кога се одлучува за лишување од слобода на лицето за кое постојат основи на сомневање дека сторило кривично дело. Секако кога е лицето затечено *in flagranti* во извршувањето на кривичното дело, полицијата е должна да врши лишување од слобода. Но во останатите можни ситуации, кога полицијата има можност без притисок на факторот време да ги собере сите докази за сторителот, за делото и за потребата од негово понатамошно обезбедување во постапката, избрзаното апсење врз основа на неправилна проценка, доведува до состојба, полицијата и јавниот обвинител да влезат во временски теснец од аспект на документирањето и издржаноста на причините за понатамошно обезбедување на лицето.

Ова е особено важно, бидејќи веднаш по лишувањето од слобода започнуваат да течат законските рокови, од кои зависи дали лицето ќе биде задржано и обезбедено со соодветна мерка за обезбедување на присуство во понатамошниот тек на постапката, или пак ќе биде пуштено на слобода.

Несомнено има потреба од обуки за познавање на криминалистичката тактика, техника и методика на полицијата заради правилна проценка на моментот кога треба да се дејствува со инвазивни мерки и лицето да се лиши од слобода, кое треба да се одвива во координација со надлежниот обвинител, особено за посложените случаи. Основно правило е дека лицето не се апси сè додека не се обезбедат сите докази против него и за кои е возможно да се обезбедат, пред самото лице да дознае дека против него се води постапка. Чести се случаите од осуетување на постапката и невозможност од обезбедување на сигурни докази во понатамошниот тек на постапката, поради грешки како резултат на предвременото апсење без претходно обезбеден доволен квантум на докази против сторителот. Овој фактор најчесто е пресуден зошто не се посветува доволно внимание на аргументите и причините во предлозите за мерката притвор, особено во иницијалната фаза. Во наведените ситуации најчесто лицето се лишува од слобода по претходно спроведено дејствие на претрес во неговиот дом.

Во тој контекст, несомнено полицијата го осознала амбиентот во кој живее лицето, имала време да ги документира неговите лични и семејни прилики, особено дали е единствениот член во семејството кој обезбедува егзистенција, дали има тешко болен член во семејството за кое осомничениот единствено се грижи, каква е неговата здравствена состојба, дали сторителот има друго државјанство, дали има странска патна исправа и дали често патува, дали има некакво престојувалиште или роднини во странство, дали постои колизиона опасност и други релевантни околности кои полицијата била во можност и има должност да ги провери уште пред формално лицето да биде лишено од слобода поради основи на сомнение дека сторило кривично дело за кое се гони по службена должност. И во тие ситуации, полицијата е должна да води сметка за гаранциите поврзани со правото на слобода и безбедност. На пример, на јасен и разбирлив начин, на јазик што го разбира да го извести лицето за причините на апсење, за правото на бранител итн.

б) Постапување во притворски предмети

Во контекст на правото на слобода и безбедност се надоврзува проблемот со притворите. РСМ често е предмет на основана критика низ конкретни пресуди на ЕСЧП, поради недоволно образложени причини за определување и продолжување на мерката притвор. Потребна е промена на поимањето на мерката притвор кај сите чинители во кривичната постапка. Секако многу е важна улогата во овој дел на овластените службени лица со полициски овластувања. Имено, најчесто како да се подразбира дека по автоматизам следи притвор, доколку е сторено тешко кривично дело, при што многу малку внимание се посветува на основите за определување притвор. Иако претходно постоела можност, полицијата не води доволно сметка и не прибавува податоци за проценка на личноста на сторителот на делото, кои се битни за одлуката на јавниот обвинител дали ќе предложи на судот определување мерка притвор и на што ќе го заснова својот предлог. Треба да престане практиката овие околности да останат непознати за јавниот обвинител при носењето одлука каква мерка за обезбедување за лицето ќе предложи до судот или да не бидат приложени во кривичната пријава и списите што ги прима јавниот обвинител. Неретко се случува за постоење на суштествено важна околност кај осомничениот, јавниот обвинител да се запознае на рочиштето кога се одлучува за мерката притвор пред судијата на претходна постапка. Согледувајќи ги ваквите состојби во практиката, важно е јавните обвинители да даваат правилни генерални насоки кон правосудната полиција, како и работа со едуцирани и обучени полициски службеници.

Во практиката е забележана дискрепанца помеѓу причините усно соопштени на јавниот обвинител од страна на полицијата со она што е документирано во прилог на кривичната пријава. Од тие причини кога иницијативата за понатамошно итно процесуирање доаѓа врз основа на сознанија на полицијата, се бара писмено во кривичната пријава да бидат документираны основите и причините за притвор, за да не останат сведени само на устен брифинг на јавниот обвинител.

в) Времето што го има јавниот обвинител на располагање од лишувањето од слобода на лицето до поведувањето на истражната постапка и предложување на мерка за обезбедување присуство

Во контекст на претходните фактори, во недостаток на целосно јасна слика за осомничениот и мерката за обезбедување на присуство и успешно водење на постапката, во практиката доста често се случува кривичната пријава и доказите во прилог да се достави до јавниот обвинител пред истекот на времето од 24 часа. Причините за таквата состојба не се еднообразни. Формално правно, јавните обвинители нивниот процесен ангажман го започнуваат пред истек на крајниот рок до кога лицето треба да биде изведено пред судија на претходна постапка, особено кога станува збор за кривични дела за кои се води редовна постапка. Ова прашање има суштинска важност од аспект на времето кое му е оставено на располагање на јавниот обвинител за да може да донесе наредба за спроведување на истражна постапка и да формира опис на дејствијата и обележјето на кривичното дело за кое постои основано сомневање дека го сторил осомничениот.

Со оглед дека предлог за притвор, може да се поднесе само доколку против осомничениот е донесена наредба за истражна постапка, преостанува многу малку време за да може да се поднесе предлог за притвор со образложени причини за основите, за кои се предлага да се определи притвор. Посебен предизвик е токму факторот време кога се работи за комплексни кривично-правни настани или кога постојат поголем број осомничени. Правосудната полиција била во можност сиве овие факти и околности релевантни за мерката

притвор да ги собере навреме. Од моментот на лишувањето од слобода на осомничениот до изведување пред судија на претходна постапка би можело да се документираат сите околности од значењето за мерката што ќе ја предложи јавниот обвинител.

г) Дежурства во јавните обвинителства и судовите и обемот на работа

Вообичаено во текот на денот или неделата во зависност од бројот на судиите и јавните обвинители во соодветниот суд или јавното обвинителство се организира непрекинато дежурство во траење од еден ден до една недела од страна на еден јавен обвинител или судија на претходна постапка.

Согласно со Член 169 став (1) од ЗКП, решението за притвор му се предава на лицето на кое се однесува веднаш, но не подоцна од шест часа од неговото изведување пред судијата на претходна постапка. Во списите мора да се назначи часот на изведување пред судијата и часот на предавањето на решението.

Искусствено, во постапките пред најголемиот кривичен суд во државата, а тоа е Основниот кривичен суд Скопје, во текот на 24 часа се случуваат еден или повеќе комплексни кривично-правни настани или настани со поголем број осомничени лица, за кои е предложена мерка притвор. Пред овој суд истовремено постапуваат Основното јавно обвинителство Скопје, но и Основното јавно обвинителство за гонење организиран криминал и корупција.

Во дадените околности, самата организација на дежурствата преку еден судија или јавен обвинител, како и ограничениот време што го имаат на располагање, во содејство со бројот на предмети по кои постапуваат во едно деноноќие, суштински влијаат врз квалитетот на изработените предлози на јавниот обвинител и решенијата кои ги носи судијата на претходна постапка од аспект на потребните стандарди и процесни гаранции кои ги обезбедува Членот 5 од ЕКЧП. Ваквата состојба несомнено се забележува и кај судиите, членовите на кривичниот совет, кои освен што постапуваат во прв или втор степен, имаат голем број предмети за работа, што секако налага нивни вонреден ангажман и посветеност.

Неретко оптовареноста со работа, нормата која треба да ја исполнат со работа, како и недостатокот на јавни обвинители и судии е носечки фактор поради кој се јавуваат *In abstracto* или шаблонизирани образложенија во одлуките што ги носат јавните обвинители и судиите.

3.2 Улогата на судот и на одбраната во постапката за определување притвор

Притворот е најстрога мерка за обезбедување на присуството на обвинетиот во кривичната постапка, па затоа јавните обвинители при поднесување предлог за определување мерка притвор и судиите при одлучувањето по предлогот мора да постапуваат со најголема внимателност и да ги почитуваат законите, ЕКЧП и судската практика на ЕСЧП.

3.2.1. Почитување на начело на еднаквост на оружјата

Еднаквоста на оружјата е дел од поширокиот концепт на правото на правична постапка, на право на фер судење, загарантирано со Член 6 од ЕКЧП и практиката на ЕСЧП. Еднаквоста на оружјата треба да се овозможи во секоја фаза од постапката од страна на органот кој ја води постапката, во спротивно, повредата на еднаквоста на оружјата во која било фаза од постапката, ја прави постапката неправедна во целина.

Оттука, поаѓајќи од овој концепт, органите што се надлежни за водење на кривичната постапка во различни фази, имаат обврска да обезбедат еднаквост на оружјата и правична постапка. Тоа значи дека еднаквоста на оружјата мора да се гарантира во постапката за одлучување за мерката притвор, и тоа при постапувањето по предлогот на обвинителството за определување на мерка притвор, при одлучувањето по предлогот за продолжување или укинување на мерката притвор, како и при одлучувањето во жалбена постапка.

Како се применува принципот на еднаквост на оружјата кај мерката притвор

1. Право на пристап до доказите на кои се заснова барањето за притвор

Во постапката по поднесен предлог од обвинителството за определување на мерка притвор, судијата на претходна постапката е должен да го повика осомничениот и неговиот бранител, при што на одбраната да ѝ се овозможи пристап (разгледување/предочување) на сите околности и релевантни докази кои се приложени и на кои се заснова како основано сомневањето за стореното кривично дело, како и околностите поради кои е истакнат предлогот за определување мерка притвор.

Предлогот за продолжување на мерката притвор, Основното јавно обвинителство треба да го достави до судот во разумен рок, пред истекот на определеното времетраење на мерката. На тој начин, судот ќе има можност навремено да го достави предлогот до одбраната, со цел запознавање со причините за продолжување на притворот и овозможување на евентуално произнесување по овој предлог пред да биде донесена одлука.

2. Право на ефективно учество во рочиштето за притвор

На закажаното рочиште, на осомничениот и неговиот бранител треба да им се даде можност да се произнесат за сите околности наведени во предлогот за определување на мерката притвор, да ги оспорат аргументите на обвинителството, како и да им се даде разумно време и можност да поднесат свои докази и аргументи против мерката притвор.

3. Оправданост на притворот со конкретни докази, а не само со претпоставки

Предлогот за определување мерка притвор мора да биде образложен и да содржи конкретни факти и околности што ја оправдуваат мерката притвор, а не само општи тврдења, претпоставки и индиции. Како одминува времето, секој нареден предлог за продолжување на мерката притвор треба да биде пообразложен, со наведување на конкретни околности и факти, што е преземено од страна на обвинителството во текот на истрагата и кои се причините поради кои и понатаму е потребно продолжување на мерката притвор против осомничениот. Притоа, со предлогот за продолжување на мерката притвор, Основното јавно обвинителство е должно до судот да ги достави списите на истражниот предмет, за да може судот да ги провери наводите во предлогот и да донесе правилна и законита одлука по однос на предлогот за продолжување на притворот.

4. Еднаквост во жалбената постапка

Жалбената постапка мора да биде правична и ефикасна, со разумни рокови за одлука. Жалбата изјавена против решението со кое е определена мерка притвор, веднаш треба да се достави на одговор до обвинителството. Одговорот на обвинителството задолжително се доставува и до одбраната. Доколку одбраната бара присуство на јавна седница пред кривичниот совет на првостепениот суд, истиот е должен да закаже и да одржи јавна седница на која ќе ги повика јавниот обвинител, осомничениот и бранителот, за да се произнесат по изјавената жалба и да им се овозможи правото на еднаквост и правичност на постапката.

Доколку по предлогот на обвинителството за продолжување на мерката притвор е донесено решение од страна на кривичниот совет на првостепениот суд, со кое е продолжена мерката притвор, во текот на жалбената постапка пред надлежниот кривичен совет на второстепениот или третостепениот суд, во зависност од фазата во која се наоѓа постапката, предлогот на Вишото јавно обвинителство, односно на Републичкото јавно обвинителство задолжително да се достави до одбраната, а доколку е истакнат предлог за одржување на јавна седница, да се одржи јавна седница во присуство на странките, на која ќе имаат можност усно да ги изнесат своите аргументи во постапката за преиспитување на притворот.⁷

На ист начин треба да се постапува и кога е донесено решение со кое е укината мерката притвор. Имено, ако против ова решение е изјавена жалба од страна на обвинителството, истата веднаш треба да биде доставена на одговор до одбраната. Воедно, и предлогот на Вишото јавно обвинителство односно Републичкото јавно обвинителство треба да се достави до странките на запознавање. Покрај тоа, доколку е предложено и одржување на јавна седница, седницата треба да се одржи со цел на странките да им се даде можност усно пред советот да ги изнесат своите аргументи.

3.2.2. Итност при испитувањето кај мерката притвор

Итноста во постапките поврзани со мерката притвор е клучен принцип што произлегува од правото на слобода и безбедност (Член 5 од ЕКЧП). Судовите и органите што одлучуваат за притвор мора да постапуваат без одложување, бидејќи секое непотребно доцнење може да доведе до повреда на правата на обвинетиот.

Правото на брза постапка за преиспитување на притворот е загарантирано со Член 5 став (4) од ЕКЧП, кој предвидува дека секое лице што е лишено од слобода има право неговото притворање да биде брзо испитано од суд. Доколку судовите не постапуваат итно во преиспитувањето на притворот, тоа може да доведе до повреда на законските одредби, па дури и до осуда на државата пред ЕСЧП.

⁷ Миладинов; Пешов и Ристовски; Василевски,....

Сеншенца на ВСПМ - Сторена е повреда на принципот на еднаквост на оружјето и на контрарадикторност на постапката од Член 6 став (1) од Европската конвенција за човекови права и од Член 465 став (1) точка (3) од Законот за кривичната постапка, кога второстепениот суд исменил предлог на Вишото јавно обвинителство не го доставил до одбраната во жалбена постапка, со што е ускратена можноста да се информираат и да се произнесат по образложеното мислење на Јавното обвинителство.

Како се применува принципот на ишност?

1. Изведување пред судија на претходна постапка во најкраток можен рок

Лицето што е лишено од слобода мора „без одлагање“ да биде изведено пред судија на претходна постапка кој ќе одлучи за притворот.⁸ Согласно со Член 160 став (1) од ЗКП, лицето лишено од слобода мора во рок од најмногу шест часа да се доведе пред службеникот за прифат, а согласно со Член 161 став (3) од ЗКП задржувањето може да трае најдолго 24 часа од моментот на лишување од слобода и во овој рок лицето мора да се изведе пред надлежниот судија. Во ЗКП се пропишани роковите и постапката за задржување, па оттука произлегува и потребата дека при одлучувањето за законитост на лишувањето односно задржувањето на лицето, судијата на претходна постапка да ги испита причините за (не)основаното задржување на осомничениот во полиција, во смисла дали биле исполнети условите од Член 159 од ЗКП и колку време траела оваа постапка. Ова од причина што, во практика, најчесто лицето се задржува до максималниот рок од 24 часа, кога пред истекот на овој рок, се предава на судијата на претходна постапка. Поради напреднаведените практики, произлегува потребата од страна на судијата на претходна постапка да се испитаат сите околности и причините за задржувањето на лицето во полициска станица, во смисла на тоа како е постапувано од страна на правосудната полиција, колку траела оваа постапка, односно дали лицето било задржано во полициска станица без да се преземаат какви било дејствија од страна на правосудната полиција. Судијата на претходна постапка мора да ги преземе сите потребни чекори со цел да се отстранат злоупотребите од непотребно и долго задржување во полициска станица.

2. Брзо донесување одлука за првичното одредување притвор

По изведувањето на осомничениот кај судијата на претходна постапка, судијата на претходна постапка е должен да ги сослуша странките, да одлучи по предлогот и да донесе одлука во најкраток можен рок, дали на лицето лишено од слобода ќе му определи мерка притвор или ќе го пушти на слобода. Одлуката треба да содржи добро образложени причини, веднаш да биде изготвена и доставена до странките со цел да им се овозможи што побрзо да го искористат редовниот правен лек - жалба.

3. Итност при решавање по изјавена жалба

Во ЗКП се пропишани кратки рокови за одлучување по изјавена жалба против решението за определување на мерката притвор, односно против решение со кое е одбиен предлог за определување на мерката притвор. Овие рокови задолжително треба да се почитуваат од страна на надлежниот суд. Па така, согласно со Член 169 став (2) од ЗКП, против решението со кое се определува притвор, притвореното лице може да се жали до советот од Членот 25 став (5) на овој закон во рок од 24 часа од часот на предавањето на решението. Жалбата со препис од записникот за сослушување, ако притвореното лице е сослушано и решението за притворот се доставуваат веднаш до советот. Согласно со ставот (3) од истиот член, против решението на судијата на претходна постапка со кое се одбива предлогот за определување притвор, дозволена е жалба во рок од 24 часа до советот од Членот 25 став (5) на овој закон.

Од наведената законска одредба произлегува итноста во постапувањето на судот и одлучувањето во жалбената постапка. Жалбената постапка мора да биде брза, бидејќи жалбата не го задржува извршувањето на решението, а секој ден во притвор е ограничување на слободата на осомниченото лице. Со оглед дека во ЗКП се пропишани рокови за

⁸ Член 69 став (4) од ЗКП

изјавување на жалба и рок за одлучување по изјавена жалба, судот е должен да постапува со особена итност во притворските предмети, а тоа значи веднаш по изјавената жалба да формира предмет, а кривичниот совет кој одлучува по изјавената жалба да го почитува рокот од Член 169 став (4) од ЗКП и да донесе одлука по жалбата во законски пропишаниот рок од 48 часа. Иако во наведената одредба не е изрично предвидено од кога започнува да тече рокот од 48 часа, вообичаено истиот би требало да се толкува дека по формирање на предметот, а тоа претпоставува дека претходно се спроведени сите други потребни процесни десјтвија за достава на жалбата до спротивната страна, па кривичниот совет треба да одлучи во рок од 48 часа од изјавена жалба и одговор на жалба.

Во најголем број случаи, кривичниот совет не го почитува законски определениот рок или пак не е во можност тоа да го прави особено кога со жалбата е истакнат предлог за одржување на јавна седница, така што често одлуката по жалба се донесува по истекот на законски пропишаниот рок од 48 часа, а воедно решението со кое е одлучено по изјавената жалба, се изготвува и доставува до странките, непосредно пред истекот на определените 30 дена притвор. Ваквиот начин на постапување и непочитување на законските рокови и итноста на постапката, доведува до прекршувања на ЕКЧП.⁹

Идентична ситуација се забележува и во фазата на продолжување на мерката притвор, кога не се постапува со особена итност при достава на решението за продолжување на мерката притвор, достава на жалба до спротивната страна, подготовка на списите за доставување на одлучување по жалба до повисок суд, неоправдано задржување на списите на предметот во повисокото јавно обвинителство при разгледување и подготвување на предлогот по изјавена жалба, така што многу често се случува поради административни процедури, одлуката по жалба од страна на повисокиот суд да биде донесена непосредно пред истекот на законскиот рок од 30 дена.

Во контекст на наведеното, иако во ЗКП не се пропишани конкретни рокови за одлучување по жалба на решението за продолжување на мерката притвор, повисоките судови се должни да постапуваат со особена итност и одлуката по жалба во врска со мерката притвор да ја донесат во најкраток можен рок.¹⁰

Практиката на ЕСЧП не прифаќа неразумно да се одложуваат постапките за притвор поради постоење на административни или технички причини поради што и самата жалбена постапка и донесена одлука ја губи својата суштина. ЕСЧП во повеќе пресуди утврди дека неоправдано долгите постапки за жалби против притвор претставуваат повреда на правото на слобода и безбедност.¹¹

3.2.3. Важносџа на усна расџрава ѓри одлучување за ѓриџвороџ

Еднаквоста на оружјата и правичноста на постапката го вклучува и правото на усна расправа при одлучување за притвор како клучен дел од правото на правично судење, загарантирано со Член 5 став (4) од ЕКЧП. Ако судовите одлучуваат за притвор без одржување усна расправа, тоа може да доведе до повреда на правата на обвинетиот, бидејќи му се ускратува можноста да ги изнесе своите аргументи директно пред судијата.

9 Доцевска-Божиновска, госџайно на: <https://tinyurl.com/444ksyra>, Пешов и Рисџовски, госџайно на: <https://tinyurl.com/3h5b9jvk>, Јанакиевски, госџайно на: <https://tinyurl.com/ms7anu49>, Јосифовски, госџайно на: <https://tinyurl.com/3zstuhmc>, Јованов, госџайно на: <https://tinyurl.com/y79dzsu3>.

10 Јанакиевски, госџайно на: <https://tinyurl.com/ms7anu49>

11 Шисковиќ ѓроџив Црна Гора (2022)

1. Зошто е важна усната расправа кај притворот?

Правото на усна расправа кај мерката притвор треба да се почитува како при одлучувањето по предлогот за определување на мерка притвор, така и во постапката за продолжување на мерката притвор. Непочитувањето на усната расправа може да доведе до повреда на правото на одбрана на обвинетиот и правото на правично и фер судење, а со тоа и на принципот на еднаквост на оружјата.¹²

Осомничениот има право да биде сослушан лично пред судот кога се одлучува за неговото првично притворање, но и кога судот одлучува за продолжување на мерката притвор. Треба да се даде можност на осомничениот лично да биде сослушан, освен ако нема „крајно итни околности“.¹³

Во текот на постапката, обвинителството мора да ги образложи причините за барањето за притвор, односно за продолжување на мерката притвор, а одбраната треба да има можност да ги оспори тие аргументи директно пред судот. Доколку нема усна расправа, судот нема да има можност да ги провери аргументите на обвинителството, да ги слушне аргументите на одбраната, да го процени однесувањето на обвинетиот, неговата лична состојба, околностите што ги наведува, така што донесувањето одлука само врз основа на поднесоци на обвинителството, без да му се даде можност на обвинетиот да ги изнесе своите аргументи, ќе доведе до повреда на принципот на еднаквост на оружјата.

Можноста за усно произнесување за мерката притвор, судот треба да му ја овозможи и на осомничениот против кого било донесено решение за определување притвор во негово отсуство, во моментот кога истиот по распишана потерница ќе биде пронајден и спроведен на издржување на мерката притвор.

3.3 Решение за определување мерка притвор

Притвор врз основа на Член 165 став (1) Шочка (1) од ЗКП

Притворот според оваа основа се определува доколку судот се увери дека постои реална опасност обвинетото лице да избега и да стане недостапно за органите на прогон како и да се крие со крајна цел да ги избегне последиците од судењето¹⁴.

При носење на одлука со која се определува мерка притвор според оваа основа, судијата во решението треба да понуди соодветно образложение во кое ќе ги опише околностите на кривичното дело, конкретната состојба на обвинетиот (неговата имотна состојба; (не) вработеност; дали има постојано живеалиште на територијата на нашата држава, дали имал ангажман или работа надвор од нашите граници и сл); и други аргументи што треба да послужат како поткрепа на донесеното решение.

Во табелата подолу се прикажани повеќе индикатори врз основа на кои судијата би можел да донесе одлука за определување притвор според оваа основа или да го одбие предлогот:

¹² Миладинов; Јосифовски, Реџеи, Чеља; Рашковски, Камчев; Панчевски, Тодоровски, Божиновски.

¹³ Cernák против Словачка (2018), достапно на: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-139277%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-139277%22]})

¹⁴ Доколку е дојде до време за утврдување на идентитетот на лицето, примената на крајкорочен притвор честопати ги задоволува потребите за успешно водење на истражката.

ИНДИКАТОРИ при одлучување по предлог за определување мерка притвор врз основа на Член 165 став (1) точка (1)

ПОСТОИ ВЕРОЈАТНОСТ ЗА БЕГСТВО

- Слаба имотна состојба: обвинетиот не поседува недвижен или движен имот во земјава
- Обвинетиот е невработен (треба да се провери колкав период трае состојбата на невработеност). Сепак, овие елементи мора да бидат анализирани во контекст со другите индикатори
- Обвинетиот нема семејство
- Обвинетиот нема постојано живеалиште на територијата на земјава
- Обвинетиот има често престојувало надвор од границите на земјава или често патува во странство
- Обвинетиот имал претходно воспоставени работни односи надвор од земјава или е во тек постапка за добивање иселеничка виза
- Има роднински/цврсти пријателски врски со лица што живеат надвор од земјава
- На обвинетиот претходно му било судено во отсуство поради достапност на органите на прогон
- Обвинетиот поседува патна исправа од друга држава или има двојно државјанство
- Обвинетиот има финансиски средства или банкарски сметки во странство
- Обвинетиот има контакти со лица или организации во странство кои би можеле да му помогнат во бегство

ПОСТОИ МАЛА ВЕРОЈАТНОСТ ЗА БЕГСТВО

- Солидна имотна состојба: обвинетиот поседува недвижен(и) и движен имот, има постојани месечни примања, поседува автомобил
- Однесувањето на сообвинетиот не може да биде одлучувачки фактор при оцената на ризикот од бегство на притвореникот – таквата оценка треба да се заснова на личните околности на притвореникот
- Лошата здравствена состојба на обвинетиот укажува на помала веројатност од бегство
- Обвинетиот е во редовен работен однос, со постојани месечни примања
- Обвинетиот има семејство и цврсти роднински врски во земјава
- Обвинетиот сам се пријавил во полицијата за стореното кривично дело
- Обвинетиот ретко ги напушта границите на земјава
- Обвинетиот до сега немал засновано никаков работен однос надвор од границите на земјава
- Има репутација на совесен граѓанин или пак едноставно нема лоша репутација
- Обвинетиот има само македонско државјанство, нема друга патна исправа или истата е одземена како мерка на забрана (пр. кај продолжување на притворот)
- Финансиските средства на обвинетиот се лоцирани во земјава

- Обвинетиот редовно се појавува на сите судски постапки и соработува со органите
- Обвинетиот досега немал прекршувања на изречени мерки и ги почитувал сите судски одлуки
- Нема индикации дека обвинетиот има поддршка за бегство од лица или организации во странство

Секој од погоренаведените индикатори треба да се оценува поединечно, но и во меѓусебна поврзаност, и притоа да биде поткрепен со цврсти аргументи и јасни докази, со цел да се смета за валиден елемент во одлуката за определување на мерката притвор.

Наместо притвор според оваа основа, судијата може да определи една или повеќе мерки на претпазливост (меѓу кои, секако, привремено одземање патна исправа и забрана за издавање патна исправа), а постои можност да ги комбинира мерките на претпазливост со гаранција¹⁵.

Практика на ЕСЧП поврзана со определување притвор по точка 1:

I. **Guz v. Poland**, Апликација бр. 9656/03, Пресуда од 15 март 2005 година: Судот нагласил дека опасноста од бегство може да го оправда притворот само ако е поткрепена со релевантни и доволни докази. Во овој случај, продолжувањето на притворот било оценето како неоправдано бидејќи не биле презентирани конкретни факти кои укажуваат на таков ризик.

II. **Smirnova v. Russia**, Апликации бр. 46133/99 и 48183/99, Пресуда од 24 јули 2003 година: Во овој случај, Судот констатира повреда на Членот 5 став (1) и (3) за двете странки и истакнува дека продолжувањето на притворот не може да се заснова само на сериозноста на обвиненијата. Потребно е да се презентираат конкретни докази кои укажуваат на ризик од бегство или влијание врз истрагата.

III. **Becciev v. Moldova**, Апликација бр. 9190/03, Пресуда од 4 октомври 2005 година: ЕСЧП заклучил дека националните судови не успеале да обезбедат доволно и релевантни причини за продолжување на притворот, особено во однос на ризикот од бегство, и констатирал повреда на Член 5 став (3) и (4) како и повреда на Членот (3) од Конвенцијата.

IV. **Yağci and Sargin v. Turkey**, Апликација бр. 16419/90, 16426/90, Пресуда од 8 јуни 1995 година: ЕСЧП укажал дека потребно е да се направи севкупна проценка на ризикот од бегство откако сите релевантни фактори - и оние за и оние против бегството - ќе бидат

¹⁵ Види коментар на Законот за кривична постапка, 2018

разгледани. Секако, пресудата која се заснова на стереотипна форма на зборови без какво било појаснување зошто постои ризик од бегство никогаш нема да се смета за прифатлива од Судот.

V. **Matznetter v. Austria**, Апликација бр.2178/64, Пресуда од 10 ноември 1969 година: Судот повеќе пати нагласи дека фактот дека може да се очекува строга казна сам по себе не е доволен за да се оправда продолжувањето на притворот.

Пришвор врз основа на Член 165 став (1) точка (2) од ЗКП

Оваа основа за определување на мерката притвор се определува доколку постои основан страв дека обвинетиот ќе ги сокрие, фалсификува или уништи трагите на кривичното дело или ако особени околности укажуваат на колизиона опасност односно дека ќе ја попречува кривичната постапка со влијание врз сведоците, вештаците, соучесниците или прикривачите.

Во табелата подолу се прикажани повеќе индикатори врз основа на кои судијата би можел да донесе одлука за определување на притвор по оваа основа ако особени околности укажуваат на колизиона опасност или да го одбие предлогот:

ИНДИКАТОРИ при одлучување по предлог за определување мерка притвор врз основа на Член 165 став (1), по точката (2)

ПОСТОИ ГОЛЕМА ВЕРОЈАТНОСТ ДЕКА ЌЕ ЗАПЛАШУВА СВЕДОЦИ ИЛИ ЌЕ УНИШТУВА ДОКАЗИ ИЛИ ПАК НА НЕКОЈ НАЧИН ЌЕ ЈА ПОПРЕЧУВА ИСТРАГАТА

- Полицијата доставила конкретни докази или информации дека обвинетиот веќе презел активности за прикривање или уништување докази за време на предистражната постапка
- Сведоци дале изјави дека биле изложени на закани од страна на обвинетиот
- Постојат докази дека обвинетиот се обидел директно или индиректно да стапи во контакт со потенцијални сведоци
- Постојат индикации за докази кои сè уште не се обезбедени, а обвинетиот има пристап до нив

ПОСТОИ МАЛА ВЕРОЈАТНОСТ ДЕКА ЌЕ ЗАПЛАШУВА СВЕДОЦИ ИЛИ ЌЕ УНИШТУВА ДОКАЗИ ИЛИ ПАК НА НЕКОЈ НАЧИН ЌЕ ЈА ПОПРЕЧУВА ИСТРАГАТА

- Сите сведоци се веќе испитани и не постои реална можност обвинетиот да влијае врз нив
- Сведоците не изразиле страв или загриженост од страна на обвинетиот
- Обвинетиот досега не направил обиди за контакт со сведоците
- Нема показатели дека има пристап или намера да манипулира со доказите
- Обвинетиот нема кривична историја поврзана со заплашување или притисоци

- Лицето има криминално досие поврзано со дејствија на присила

- Природата на делото овозможува лесно влијание врз доказите или сведоците

- Доколку делото е сторено од службено или одговорно лице со пристап до релевантен доказен материјал

- Минато однесување на обвинетиот укажува на намера за попречување на

- Случајот не создава услови за влијание врз доказниот процес

- Истражните дејствија се завршени и доказите се веќе обезбедени

- Поминал значителен период од сторувањето на делото до неговото откривање

- Обвинетиот има стабилна и позитивна репутација и нема досие што укажува на ризично однесување

Секој од погоренаведените индикатори треба да се оценува поединечно, но и во меѓусебна поврзаност, и притоа да биде поткрепен со цврсти аргументи и јасни докази, со цел да се смета за валиден елемент во одлуката за определување на мерката притвор.

Соодветни алтернативни мерки на притворот кој е определен врз основа на Член 165 став (1) точка (2) се мерки што се состојат од ненапуштање на живеалиште/престојувалиште во комбинација со забрана за контактирање со определени лица или некористење средства за комуникација. Притвор според оваа основа не треба да се определува ако за истиот случај биле преземени посебни истражни мерки (ПИМ) и прибавените докази се наоѓаат кај јавниот обвинител или судија и во случај кога било поднесено непосредно обвинение поради јасни и недвосмислени докази за стореното кривично дело.

Практика на ЕСЧП поврзана со основи од Член 165 став (1) точка (2):

I. **Letellier v. France**, Апликација бр.: 12369/86, Пресуда од: 26 јуни 1991: ЕСЧП во предметот Letellier против Франција прифатил дека постои вистински ризик од притисок врз сведоците во текот на подготовката на обвинението, но сметал дека овој ризик се намалил, па и дека исчезнал со тек на времето. Неуспехот на речиси сите француски судови да се осврнат на овој ризик, по првичното одбивање да се ослободи жалителот, јасно ја намалил тежината која би можело да се даде на оваа основа за лишување од слобода. ЕСЧП утврдил повреда на Член 5 став (3), бидејќи судовите не го преиспитале соодветно ризикот од влијание врз сведоците со тек на времето, што ја довело во прашање пропорционалноста на продолжениот притвор.

II. **Zadeh v. the Czech Republic**, Апликација бр.: 35207/17, Пресуда од 27 јуни 2023 година: Обвинетиот бил задржан во притвор поради наводен ризик од влијание врз сведоците и попречување на истрагата. Сепак, обвинителството признало дека овој ризик престанал да постои по завршувањето на истрагата, што укажува на тоа дека продолжувањето на притворот по таа точка било неоправдано. ЕСЧП заклучил дека причините за продолжување на притворот биле неосновани по завршување на критичната фаза, што претставува повреда на Член 5 став (3) од ЕСЧП.

III. **I.A. v. France**, Апликација бр. 28213/95, пресуда од 23 септември 1998: Во случајот I.A. против Франција, ЕСЧП констатирал дека првичната одлука за притвор можела да биде оправдана со оглед на природата на делото и ризикот од попречување на истрагата, особено преку влијание врз сведоците. Сепак, Судот нагласи дека со текот на времето, овие околности ја губат својата тежина, и потребно е националните судови да дадат конкретни и индивидуализирани причини за продолжување на притворот. Во конкретниот случај, француските власти не успеале да ги оправдаат продолжувањата на притворот, особено откако ризикот од влијание врз сведоците веќе не бил релевантен. Со тоа, Судот утврди повреда на Член 5 став (3) од Конвенцијата.

IV. **Jarzynski v. Poland**, апликација бр. 15479/02, пресуда од 4 јули 2006 година: ЕСЧП разгледувал притвор одреден врз основа на ризикот дека обвинетиот може да влијае врз сведоците. Судот прифатил дека опасноста од вршење притисок врз сведоци може да биде оправдана причина за лишување од слобода, но само во раните фази на кривичната постапка. Судот истакна дека таквата опасност мора да се процени во контекст на напредокот на истрагата – со напредување на постапката и особено откако ќе бидат сослушани клучните сведоци, тежината на оваа основа постепено се намалува. Во конкретниот случај, Судот оценил дека власта не покажала соодветна проценка дали овој ризик сè уште постоел по истек на подолг временски период од почетокот на постапката. Како резултат, продолжувањето на притворот без детално образложување за постоењето на тековна опасност претставувало повреда на Член 5 став (3).

Притвор врз основа на член 165 став (1) шочка (3) од ЗКП

Оваа мерка се определува доколку особени околности го оправдуваат стравот дека осомничениот ќе го повтори кривичното дело, или ќе го доврши обиденото кривично дело или дека ќе стори кривично дело со кое се заканува.

Правилна е одлуката на судот да не определи притвор според оваа основа во случај кога јавниот обвинител ниту навел ниту поднел релевантни факти или докази дека обвинетиот ќе го повтори кривичното дело.

Во табелата подолу се прикажани повеќе индикатори врз основа на кои судијата би можел да донесе одлука за определување притвор по оваа основа ако особени околности укажуваат на опасност од повторување или продолжување на делото или да го одбие предлогот:

ИНДИКАТОРИ при одлучување по предлог за определување мерка притвор врз основа на Член 165 став (1) точка (3)

ПОСТОИ ОПАСНОСТ ОБВИНЕТИОТ ДА ГО ПОВТОРИ ИЛИ ДА СТОРИ НОВО КРИВИЧНО ДЕЛО

- Обвинетиот има врски и контакти со други сторители или со лица од истата криминална средина
- Обвинетиот изразил намера да го повтори делото или се заканувал со ново
- Постојат изјави што укажуваат на сериозна закана
- Постои документација или сведочења за намери на повторување
- Постои ризик жртвата да биде повторно загрошена
- Има историја на продолжување на дејствија
- Постојат пресуди за слични дела во блиско минато

НЕ ПОСТОИ ИЛИ Е МАЛА ВЕРОЈАТНОСТ ЗА ПОВТОРУВАЊЕ ИЛИ НОВО КРИВИЧНО ДЕЛО

- Делото е такво што речиси не е можно да се повтори
- Изјавите на обвинетиот не упатуваат на закани или намера за ново дело
- Нема докази што отвораат можност за ново или повторено кривично дело
- Нема контакт со жртвата, не живее на исто место
- Жртвата е заштитена, обвинетиот нема пристап
- Не се користени други можности, нема претходна активност
- Не е осудуван или осуден за различно кривично дело, од друга природа

Исто како во случајот со опрекувањето притвор врз основа на Член 165 став (1) точките (1) и (2), секој од погоренаведените индикатори треба да се оценува поединечно, но и во меѓусебна поврзаност, и притоа да биде поткрепен со цврсти аргументи и јасни докази, со цел да се смета за валиден елемент во одлуката за определување на мерката притвор.

Притвор според оваа основа не е основано да се определува во некоја од следниве ситуации: лицето по започнување на постапката го загубило својството што го имало; суспендиран е како извршител; одземена му е лиценцата за работа; одземен му е службениот печат; поминале долги години од преземање на инкриминираните дејствија до започнување на кривичната постапка и сл. Со оглед на фактот што не е возможно лицето да го повтори истото кривично дело (од аспект на околностите ден и време), под повторување на кривичното дело треба да се подразбира сторување ново кривично дело од ист вид и природа како веќе стореното (од аспект на околностите, местото, начинот, оштетеното лице и сл.).

**Практика на ЕСЧП поврзана со определување притвор врз основа на Член 165 став (1)
точка 3:**

Clooth v. Belgium, апликација бр. 12718/87, пресуда од 12 декември 1991 година: ЕСЧП утврди повреда на Член 5 став (3) од ЕКЧП. Случајот се однесува на продолжен притвор на подносителот, иако постоела можност тој да биде префрлен во психијатриска установа, со цел да се третира неговата ментална состојба. Судот оценил дека националните власти не ги разгледале со доволна сериозност сите поблаги мерки и алтернативи на притворот, вклучително и сместување во соодветна здравствена институција. Продолжувањето на притворот без конкретно и индивидуализирано образложение и без разгледување на други можности претставувало повреда на правото на слобода и безбедност, загарантирано со Член 5 став (3) од Конвенцијата.

Sulaoja v. Estonia, апликација бр. 55939/00, пресуда од 15 февруари 2005 година: ЕСЧП се осврна на продолжениот притвор на подносителот поради наводна опасност од повторување на кривично дело. Естонските власти тврделе дека постои ризик лицето да изврши ново кривично дело, наведувајќи како аргумент тоа што подносителот немал постојана работа и семејни врски. Меѓутоа, Судот оценил дека самото отсуство на работа и семејство не е доволно за да се заклучи дека некое лице има склоност кон повторно извршување на кривични дела. Според Судот, националните власти треба да понудат конкретни и индивидуализирани причини кои ја оправдуваат процената дека постои реална и актуелна опасност од повторно сторување на кривично дело. Поради недостиг на такви аргументи, Судот утврди повреда на Член 5 став (3). Овој случај ја нагласува потребата од внимателна и детална проценка на личните околности, наместо автоматско продолжување на притворот врз основа на општи претпоставки.

W.A. v. Switzerland, апликација бр. 38958/16, пресуда од 2 ноември 2021 година: По издржување на 20-годишна затворска казна за две убиства, подносителот на апликацијата беше ставен во превентивен притвор врз основа на психијатриски вештачења кои укажуваа на висок ризик од повторно сторување кривични дела. ЕСЧП утврди повреда на Член 5 став (1) од Конвенцијата, оценувајќи дека меѓу првичната пресуда и продолжувањето на притворот нема доволно причинско-последична врска и дека превентивниот притвор претставувал de facto нова санкција без соодветна правна основа.

4. Траење на притворот

4.1 Траење на притворот во истражна постапка

Притворот определен со решение на судијата на претходна постапка или притворот кој првпат е определен за време на истражната постапка со решение на советот може да трае најдолго 30 дена од денот на лишувањето од слобода. Определувајќи дека времетраењето може да биде најдолго 30 дена, произлегува дека ЗКП дозволува времетраењето на притворот со првото решение за негово определување да трае пократко од 30 дена (во ретки случаи притворот се определува со времетраење од 8 или 15 дена). Во времетраењето на притворот се засметува секое лишување од слобода уште од преткривичната постапка видно од службена белешка за лишување од слобода или од записникот за задржување¹⁶

По образложен предлог на јавниот обвинител, кривичниот совет од Член 25 став (5) од ЗКП може да го продолжи притворот во текот на истражната постапка најмногу за уште 60 дена. Продолжувањето се врши со одделни решенија, при што ниту едно решение не смее да гласи на период подолг од 30 дена. Оттаму, кривичниот совет ќе постапи неправилно доколку со едно решение притворот го продолжи одеднаш за целосните 60 дена.

За кривично дело за кое според законот може да се изрече казна затвор во траење од најмалку четири години, по образложен предлог на јавниот обвинител, советот на непосредно повисокиот суд може по истек на рокот од 60 дена предвидени во став (2) на овој член, со одделни решенија на поединечно траење од 30 дена, притворот може да го продолжи уште најмногу за 90 дена. **Оттука произлегува дека уставно предвиденото максимално времетраење на притворот во истражната постапка од 180 дена се однесува само на најтешките кривични дела.**

Ако јавниот обвинител не поднесе навремен предлог за продолжување на мерката притвор, лицето мора веднаш да биде ослободено.

Сепак, недостатокот на законска обврска за судот да го достави овој предлог до одбраната претставува сериозен проблем. Поради тоа, одбраната дознава за продолжувањето на притворот дури по добивањето на судското решение, без да има можност претходно да учествува во постапката, да се запознае со аргументите на обвинителството и да поднесе свои докази или контра аргументи. Така, одбраната се става во обесправена позиција и единствена можност е да поднесе жалба, при што дури тогаш може да изнесе факти и докази кои претходно не ѝ биле овозможени. Според практиката на Европскиот суд за човекови права, ваквиот пристап е во спротивност со начелото на еднаквост на оружјата¹⁷.

¹⁶ Види Коментар за Законот за кривична постапка, Лажешиќ et al

¹⁷ Види Миладинов и др. *Против Поранешната Југословенска Република Македонија*, Дилкации бр.46398/09, 50570/09 и 50576/09; Пресуда од 24.4.2014 г., достапно на: <https://tinyurl.com/bddfna4>

4.2 Траење на притворот по одобрување на обвинителниот акт

По одобрување на обвинението до завршувањето на главната расправа, по предлог на странките, притворот може да се определи, продолжи или укине само со решение на советот (Член 172 од ЗКП). По правосилност на обвинението притворот може да трае најмногу до:

- 1) една година за кривичните дела за кои може да се изрече казна затвор до 15 години и
- 2) две години за кривичните дела за кои може да се изрече казна затвор доживотен затвор. Ако е обвинетиот во бегство и против него е определен притвор, сè додека не започне да тече мерката притвор нема место за продолжување на веќе определениот притвор.

Во врска со продолжувањето на мерката притвор, неопходно е да се почитуваат ставовите и практиката на ЕСЧП, според кои секој предлог за продолжување на притворот треба да се разгледува како нов предлог за определување на притвор за прв пат. **Секоја таква иницијатива треба да се третира како нова, со оглед на фактите, доказите и аргументите, и тоа како за секој обвинет, така и за секоја поединечна основа врз која судот ќе донесе одлука дали притворот треба да се продолжи¹⁸.**

4.3 Притвор по објавување на пресудата

Доколку против обвинетото лице во некој претходен стадиум од постапката не бил определен притвор, судечкиот совет при изрекување на пресудата со која обвинетото лице го огласува за виновно и го осудува на казна затвор може да одлучи да му определи мерка притвор. На судечкиот совет не му е потребен предлог од јавниот обвинител, односно овластениот тужител, за определување на мерката притвор, но пред донесување на одлуката неопходно е претходно да го испита јавниот обвинител, ако се работи за постапка која се води по службена должност (став (3) од Член 174).

¹⁸ *Bugu Korchuganova v. Russia*, Апликација бр.75039/01, Пресуда од 8.6.2006 г., § 73, достапно на: <https://tinyurl.com/mtkvbdc> и *Yağcı and Sargin v. Turkey*, Апликации бр.16419/90 and 16426/90, Пресуда од 8.6.1995 г., § 52, достапно на: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57938%22%5D%7D> ;

5. Правото на слобода и сигурност како меѓународен стандард

5.1 Меѓународни стандарди за ограничување на правото на слобода и сигурност

ЕСЧП прифаќа дека лишувањето од слобода може да има различни форми во зависност од законските основи, но и од практиката во спроведувањето на законите во државите членки на ЕКЧП. Членот 5 од ЕКЧП ја претпоставува физичката слобода на личноста, и тоа заедно со Членот 2 од Протоколот 4 ја сочинуваат нормативната рамка за заштита на правото на слобода и безбедност,¹⁹ при што разликата меѓу нив е степенот или интензитетот, а не карактерот или суштината.²⁰

Основна цел на Член 5 од ЕКЧП е заштита од произволно/арбитрарно лишување од слобода, односно заштита од незаконито ограничување на слободата, бидејќи произволното/арбитрарното ограничување од слободата и безбедноста значи дека лицето е незаконито лишено од слобода.

Членот 5 се однесува на сите видови лишувања од слобода на лица без оглед на нивното својство или статус и дали против нив се води некоја постапка или не. Судската практика на ЕСЧП утврдува дека со цел да се утврди дали имало бесправно лишување од слобода, појдовна точка на една таква анализа мора да биде специфичната ситуација на поединецот и мора да се води сметка за цела низа фактори, како што се видот, времетраењето, ефекти и начин на спроведување на мерката, како и нејзиниот интензитет, облиците на физичка принуда и социјалната изолираност.²¹

ЕСЧП става акцент на тоа дали лишувањето од слобода и притворот биле засновани на доволно објективни факти кои би го оправдале основаното сомнение дека кривично-правниот настан се случил, односно дали лицето го сторило кривичното дело и дали настанала конкретна ситуација во врска со настанатото лишување од слобода.²² Став на ЕСЧП е дека „разумно сомневање“ во смисла на Член 5 став (1) точка (в) од ЕКЧП, претпоставува постоење на факти или информации кои би задоволиле објективен набљудувач дека лицето најверојатно го сторило кривично дело што му се става на товар, во спротивно тоа би значело повреда на Членот 5 став (1) од ЕКЧП. Во рамките на лишувањето од слобода спаѓаат апсењето и задржувањето во полициска станица, па дури и случаи кога на лицето му е наметнато да верува дека е обврзано да остане на местото каде што е запрено на улица од страна на полицијата со цел преземање на дејствие поврзано со претрес, испитување, кога му се ставени лисици, кога е задржано во полициско возило, како и кога лицето било задржано во центар за отрезнување или поради заштита од здравствена природа.

19 *Creanga V Romania*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-109226%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109226%22]}) *Engel and Others V. Netherlands*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57479%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57479%22]})

20 *Guzzardi V Italy*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57498%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57498%22]}), *Stanev V. Bulgaria*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-99998%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-99998%22]})

21 *Medvedev and Others V. France*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-97979%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-97979%22]})

22 *Austin and Others V. The United Kingdom*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-109581%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109581%22]})

Ограничувањето на слободата во смисла на Членот 5 може да содржи објективен и субјективен елемент. Објективниот елемент се однесува на задржување на лицето во определен ограничен простор со определено времетраење со што му се ограничува физичката слобода да го напушти просторот и тоа со значителен интензитет и траење, а субјективниот елемент се однесува на тоа дека лицето лишено од слобода не дало согласност за таквото ограничување на неговата слобода и истото е лишено спротивно на неговата волја.²³ Основите за лишување од слобода што во полза на јавниот интерес ги дозволува Членот 5, по правило треба да се толкуваат рестриктивно. Имајќи го предвид статусот на децата, Членот 5 изречно налага да се ограничи слободата на малолетнишките, само во случај кога оваа мерка има за цел воспитување под надзор или заради приведување пред надлежна судска власт. Со цел да се обезбеди едукативен надзор како метод за справување со малолетничката деликвенција, државата е должна да обезбеди соодветни институционални капацитети што ги исполнуваат барањата за безбедност и остварување на образовни потреби, со цел тие да ги задоволат одредбите од Член 5, став (1) точка (г).²⁴

Ограничувањето на физичката слобода на поединецот преку притворање може да се смета за оправдано, доколку целта е спречување на ширење на заразна болест, или доколку се работи за лице со ментално нарушување, зависност од алкохол или дрога, или скитник.

Таквата мерка може да биде оправдана само ако постојат докази за постоење на менталната болест или зависност, при што природата на нарушувањето мора да биде таква што реално наложува задолжително институционално лекување.²⁵

Според ЕСЧП лишувањето од слобода може да има за цел спроведување на истрага преку потврдување или отфрлање на разумното сомневање што постоело во моментот на лишување од слобода. Разумноста се сфаќа како постоење факти и околности кои се доволни да го убедат објективниот набљудувач да верува дека лицето го сторило кривичното дело, а постоењето на фактите и околностите зависат од околностите на самиот случај и се фактичко прашање кое се цени посебно во секој случај одделно. Согласно со Членот 5 ставот (2) кое било лице лишено од слобода треба да знае зошто е лишено од слобода при што се важни три аспекти: да му се соопшти причината за лишување од слобода, тоа да се направи без одлагање, и тоа да биде на јазик што лицето го разбира, и тоа за основните правни и фактички основи за неговото лишување од слобода, за да биде во можност, доколку оцени за потребно, да поднесе жалба со која ќе ја оспори законитоста на лишувањето од слобода. Според ЕКЧП, запознавањето на лицето со причините за неговото лишување од слобода мора да биде пред да започне испитувањето во полициската станица веднаш по лишувањето од слобода. Важно е јазикот на кој се соопштуваат причините да биде разбирлив за лицето лишено од слобода, што би значело и дека не мора тоа да е на мајчиниот јазик на лицето лишено од слобода.

Со цел да се одбегне каква било произволност/арбитрарност при лишувањето од слобода, ставот (3) на Членот 5 треба да се сфати во корелација со точката (в) од ставот (1) на Членот 5, односно дека заедно чинат целина. Ваквото согледување произлегува од фактот што во ставот (1) е предвиден исклучокот кога во полза на јавниот интерес едно лице може да биде лишено од слобода или притворено, а ставот (3) предвидува дека уапсениот односно притворениот мора да биде изведен пред судија и да има право на судење во разумен рок

²³ *Storck v. Germany*, достапно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-69374%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-69374%22]}) *Stanev v. Bulgaria*, достапно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-99998%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-99998%22]})

²⁴ *Ichin and Others v. Ukraine*, достапно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-102362%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-102362%22]}), *Bouamar v. Belgium*, достапно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57445%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57445%22]}), *D.G. v. Ireland*, достапно на: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22002-5342%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-5342%22]})

²⁵ *Pankiewicz v. Poland*, *Morsink v. Netherlands*, *Kharin v. Russia*, *Hilda Hafsteinsdottir v. Iceland*, *Liberty v. Italy*, *Ashingdane v. the United Kingdom*, *O.H. v. Germany*, *Stanev v. Bulgaria*, *D.D. v. Lithuania* *Kallweit v. Germany*.

или на пуштање на слобода во текот на судската постапка, што би значело дека и кога притворот има основи врз кои е определен, може да постои повреда на ставот (3) од Членот 5 ако притворот биде продолжуван повеќе пати и го надмине разумното времетраење, односно продолжувањето на определениот притвор би бил арбитрарно продолжуван и спротивен на стандардите на ЕСЧП и на ЕКЧП, а со тоа и незаконито продолжуван. Важно е да се напомене дека според практиката на ЕСЧП, секое лишување од слобода кое надминува повеќе од четири дена е *prima facie* предолго, иако и пократкиот период може да значи повреда од аспект на времетраењето ако нема посебно оправдани причини или исклучителни околности што ги спречиле властите поскоро да го изведат лицето лишено од слобода пред судија.²⁶

Во однос на ставот (3) од Член 5 од ЕКЧП кој предвидува дека пуштањето на слобода на лицето лишено од слобода може да се услови со давање гаранција дека тоа лице ќе се појави на судењето, според ЕСЧП, постојат четири прифатливи причини за одбивање на гаранцијата и за повеќекратно продолжување на притворањето и тоа е постоење на ризик дека обвинетиот нема да се појави на судењето, ризикот дека обвинетиот, ако е пуштен на слобода, ќе преземе акција за да го спречи спроведувањето на правдата, ризикот дека ќе стори нови кривични дела и ризикот дека ќе влијае на истрагата.

При одлучувањето дали постојат овие ризици, судот е должен да ги цени евентуалните причини за можно определување на алтернативните мерки за обезбедување. Гаранцијата во Конвенцијата не е предвидена за да се обезбеди имотно-правното побарување, туку за да се обезбеди присуство на обвинетиот за потребите на кривичната постапка и истата може да трае сè додека постојат причините за определување притвор, а висината на гаранцијата треба да е во сооднос на имотните прилики кај лицето или неговиот однос со лицето чиј имот се става под гаранција.²⁷

Ставот (4) на Членот 5 обезбедува *habeas corpus*, односно право на лицата чија слобода била ограничена да бараат судска оценка на лишувањето од слобода во смисла на неговата законитост и основаност. Потребно е домашните закони да предвидат правно средство - жалба кое е достапно и ефикасно за тоа лице да може да бара испитување на законитоста на лишувањето од слобода.

Оценката на законитоста треба да ја врши независен и непристрасен суд кој е должен тоа да го стори во најкус можен рок. За да се задоволат стандардите за правично постапување треба да се овозможи усна расправа на која ќе присуствуваат засегнатите странки. На овој начин се овозможува усно и контрадикторно постапување кое претходи на донесувањето одлука во однос на законитоста на лишувањето од слобода. Практиката на ЕСЧП покажува дека во определени случаи може да биде од суштинско значење за правичноста на постапките барателот да присуствува на усна расправа (на пример, кога треба да се оценат карактеристиките што се однесуваат на личноста на апликантот, нивото на зрелоста и сигурноста што се од значење при одлучувањето за тоа дали и во која мера е лицето опасно), сè со цел да бидат исполнети процедуралните и материјалните услови кои се неопходни за лишувањето да биде законито во смисла на Членот 5 од ЕКЧП.²⁸

Според практиката на ЕСЧП, Членот 6 од ЕКЧП се применува и врз постапки што се однесуваат на испитување на законитоста на лишувањето од слобода. Така на пример, во

26 *Ipek and Others V. Turkey*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-91063%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-91063%22]}), *Kandzhov V. Bulgaria*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-89384%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-89384%22]})

27 *Mangouras V. Spain*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-90383%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-90383%22]}), *Neumeister V. Austria*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-57544%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-57544%22]})

28 *Idalov V. Russia*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-110986%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-110986%22]}), *Reinprecht V. Austria*, гостџајно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-71042%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-71042%22]})

случајот *Aerts v. Belgium*, постои сооднос помеѓу ставот (4) од Членот 5 и Членот 6 став (1). Во овој случај каде што иако не е во прашање кривично гонење, резултатот од постапката е одлучувачка за граѓанските права, па со оглед на фактот дека спорот се однесувал на законитоста на лишувањето од слобода, а правото на слобода спаѓа во рамките на граѓанските права, овој случај спаѓа во опфатот на Членот 6 ставот (1).

ЕСЧП укажува на можен ризик од конфликт на ставот (4) од Членот 5 и Членот 6 од ЕКЧП, бидејќи оцената на законитоста од ставот (4) вообичаено не бара јавна расправа, а јавна и контрадикторна расправа е предуслов за правична постапка според Членот 6 од ЕКЧП. ЕСЧП зазел став дека е потребно членовите од ЕКЧП да се толкуваат во хармонија и дека Член 5 став (4) треба да се сфати како *lex specialis* во однос на Членот 6 од ЕКЧП со оглед на фактот што Член 5 став (4) содржи специфични процедурални гаранции за прашањата на лишување од слобода, кои се разликуваат од процедурални гаранции на Членот 6. Иако не е секогаш неопходно, постапката од Членот 5 став (4) да ги има истите гаранции како оние што ги бара Членот 6 став (1) од ЕКЧП во однос на кривичните или граѓанските постапки, постапката за оцена на законитоста мора да има судски карактер и да ги обезбедува гаранциите што одговараат на видот на лишување од слобода за кој станува збор во конкретниот случај. Сепак, ЕСЧП е категоричен дека во случај кога притворот на едно лице влегува во опфатот на Членот 5 став 1 (в), потребно е одржување на расправа и потребно е да се посвети внимание, *inter alia*, на тоа да е забележително дека правдата се спроведува правично, како и на зголемената сензитивност на јавноста во однос на правичното спроведување на правдата и еднаквост на оружјата на страните и тоа во најкус можен рок.²⁹

Воедно, ЕСЧП укажува дека судот кој постапува по жалба против одлуката со која е определен притворот, за притвор мора да ги обезбеди гаранциите на една судска постапка. Постапката мора да биде контрадикторна и секогаш мора да обезбеди „еднаквост на оружјата“ помеѓу странките, обвинителот и лицето во притвор.³⁰

Во Членот 5 став (5) од ЕКЧП е предвидена надомест на штета за незаконито лишување од слобода која е единствена одредба од ЕКЧП во која изрично се предвидува дека националните закони треба да предвидат можност за надомест на штета настаната како последица на сторена повреда на некоја од одредбите од ЕКЧП, при што националното законодавство може да предвиди како предуслов лицето да поднесе доказ за настаната штета која ја претрпело од лишувањето од слобода пред да одлучи за надоместот што може да биде поврзан со претрпена материјална или нематеријална штета. Логичен е заклучокот на ЕСЧП дека статусот на „жртва“ може да постои кога не постои штета, но не може да се зборува за основа за „надомест“, во случаите каде што не постои материјална или нематеријална штета.³¹

Во однос на исцрпеноста на сите правни лекови, се поставува прашањето дали мора прво да се бара надомест на штета пред домашните граѓански судови, па потоа да се достави жалбата во Стразбур, зошто во спротивност апликацијата би се одбила како недозволена. ЕСЧП нагласува дека при примената на правилото за искористување на правните лекови мора да се води грижа подеднакво како за фактот дека е истото применето во контекст на заштитата на човековите права, така и на фактот дека тоа треба да се применува со извесна доза на флексибилност и без претеран формализам. Едновременно, ЕСЧП смета дека мора да испита дали, во контекст на сите околности на случајот, жалителот сторил сè што разумно можело да се очекува од него во смисла на искористеност на домашните

29 *Catal V. Turkey*, гостайно на: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-110441%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-110441%22]})

30 *Letellier v. France, Aerts v. Belgium, Reinprecht v. Austria, Assenov and Others v. Bulgaria*

31 *N.C v. Italy, Pantea V. Romania, Vachev V. Bulgaria, Yankov V. Bulgaria, Nechiporuk and Yankalo V. Ukraine*

правни лекови. Во овој контекст, ЕСЧП зазел став дека од апликантот, кој искористил правен лек кој очигледно е ефикасен и доволен, не може да се бара да искористува други правни лекови кои исто така биле достапни, но најверојатно не и поуспешни, и во оваа смисла не е потребно жалителот да поднесе и барање за надомест на штета кое исто така можело да го покрене прашањето за незаконитоста на лишувањето од слобода.³²

Иако ставот (5) од Членот 5 од ЕКЧП на жалителот не му дава право на надомест со определена висина, сепак надоместот што е незначителен или несоодветен во сооднос со тежината на повредата не би ги исполнил стандардите од оваа одредба од Конвенцијата, бидејќи на тој начин ова загарантирано право ќе се сведе на теоретско и илузорно остварување (Attard V. Malta, Cagdas Sahin V. Turkey, Ganea V. Moldova).

5.2 Позитивни обврски на Република Северна Македонија во врска со правото на слобода и безбедност

РС Македонија со закон ја ратификуваше Европската конвенција за човекови права на 17 април 1997 година и со тоа ја има преземено обврската за почитување и обезбедување на човековите права и слободи на сите лица под нејзина јурисдикција.

Во периодот 2010–2014 година, ЕСЧП утврди повреда на различни аспекти од Членот 5 од Европската конвенција за човекови права, кој го гарантира правото на слобода и безбедност. Станува збор за најстарата група на пресуди под надзор на Комитетот на министри против РСМ³³.

Иако државата има преземено определени активности за надминување на овие проблеми³⁴, фактите укажуваат дека суштинскиот напредок е ограничен. Појавата на нови предмети со слични повреди пред ЕСЧП јасно говори дека досегашните мерки не успеале да доведат до вистински, системски и ефективни промени. Ова укажува на неуспешна примена на генералните мерки кои се неопходни за доследно спроведување на пресудите на Судот и за превенција од идни прекршувања. Дополнително, тоа ја рефлектира и постојаната неусогласеност на судската практика во Република Северна Македонија со стандардите на ЕКЧП, особено во однос на примената и продолжувањето на мерките притвор и куќен притвор.

Општите мерки претставуваат системски интервенции чија цел е унапредување на правниот поредок и зајакнување на заштитата на човековите права, преку спречување на идни повреди на ЕКЧП и повторување на пресудите на ЕСЧП.

Подолу се прикажани најчестите констатирани повреди на различни аспекти на Членот 5 од ЕКЧП во Република Северна Македонија со цел да се актуелизира тематиката за извршување на пресудите на ЕСЧП, да се зголемат капацитетите и да се сензибилизираат судиите, обвинителите и другите правни професионалци за овие наоди од страна на ЕСЧП со цел да се спречи повторување на исти или слични предмети, но и да се подигне свеста за значењето на оваа проблематика за правната реформа во нашата земја.

³² *Atanasov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, Nikolova v. Bulgaria, Reinprecht v. Austria, Mitreski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia, Wassink v. the Netherlands, Jasar v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*

³³ Василковски и други, Миладинов, Рамковски, Сејдиџи, Јанакиески, Пешов и Ристиоски но други кои ѓокренувааај слични ѓрашааа кои се однесувааај на Членот 5 сѓав (3) и (4) од ЕКЧП, а некои од нив ѓокренувааај и нови ѓрашааа кои се однесувааај на мерките за обезбедување како на ѓр. Асан, Рачковски, Камчев, Мијалков, Божиновски, Јосифовски, Чеља и др.

³⁴ Измени на законската рамка и орѓанизираае обуки ѓреку АСЈО.

Северна Македонија:

Најчесто констатирани повреди на различни аспекти на членот 5 од ЕКЧП

Опасност од бегство (Член 5 став 3)

- Иако сериозноста на запретената казна е релевантен елемент во проценката на опасност од бегство на обвинетиот, потребата од продолжување на лишувањето од слобода мора да се процени врз основа на голем број други релевантни фактори кои може да го потврдат постоењето на опасност од бегство или да ја направат можноста толку мала што не може да го оправда притворот. Домашните судови не покажаа постоење на ниту еден конкретен факт за поддршка на нивните заклучоци во овој поглед
- Однесувањето на сообвинетиот не може да биде одлучувачки фактор во проценката на опасноста од бегство на притвореникот - таквата проценка треба да се заснова на личните околности на притвореникот
- Решението за продолжување бара поцврста основа за да се покаже не само дека навистина постоело „разумно сомневање“, туку и дека имало други сериозни прашања од јавен интерес кои, и покрај презумпцијата на невиност, го надминуваат правото на слобода, додека во постојните случаи домашните судови ја повториле истата бланкетна формула со идентична формулација

Примери од праксата на

ЕСЧП

- Опасноста од бегство не може да се оцени исклучиво врз основа на строгоста на можната казна. Таа мора да биде оценета во корелација со голем број други релевантни фактори кои можат или да го потврдат постоењето на опасноста од бегство или да направат таа да изгледа толку мала што не може да го оправда

СЛУЧАЈ - ЗАКОН

(пресуди [§], пријателски спогодби [FS] и комуникации [CM])

Василкоски и други, §§ 62-62; Миладинов, § 55; Рамковски, § 63; Сејдиџи, § 41; Пешов и Ристовски, § 16; Јанакиески, § 78; Асан (FS); Јосифовски (FS); Чеља (FS); Кузмановиќ (FS); Рашковски (CM); Камчев (CM); Мијалков (сорт); Јованов (CM); Тодоровски (CM)

Рамковски, § 62

Сејдиџи, § 41

Panchenko v. Russia, § 106

Опасност од повторување на кривично дело (Член 5 став 3)

- Во решенијата за притвор домашните судови не се осврнале на фактот дека апликантите немале претходно криминално досие. Нивното образложение не еволуираше со текот на времето за да ја одрази секоја можна ситуација и тие не потврдија дали основите на кои првично се потпираа останаа валидни во напредната фаза на постапката
- Ниту, пак, не се повикале на некој конкретен факт како доказ за склоноста на апликантите да сторат кривични дела

Примери од праксата на

ЕСЧП

- Сериозноста на обвинението може да доведе до тоа судските власти да го сместат и да го остават осомничениот во условен притвор со цел да го спречат секој обид за извршување други кривични дела. Сепак, потребно е опасноста да биде разумна и мерката да биде соодветна, од аспект на околностите на случајот, а пред сè, од аспект на минатото и личноста на засегнатото лице
- Претходните осуди би можеле да дадат основа за појава на разумно сомнение дека обвинетото лице може да изврши ново кривично дело

СЛУЧАЈ - ЗАКОН

(пресуди [§], пријателски спогодби [FS] и комуникации [CM])

Рамковски, § 65; Чеља (FS); Кузмановиќ (FS);

Миладинов, § 56

*Clooth v. Belgium, § 40,
Merabishvili v. Georgia § 227...*

Selçuk v. Turkey, § 34; Matznetter v. Austria, § 9

Опасност од попречување на истрагата (Член 5 став 3)

- Домашните судови не го потврдија тој ризик со повикување на какви било фактички докази

Примери од праксата на

ЕСЧП

- Не може in abstracto да се потпираме на опасноста дека обвинетиот ќе го попречи истрагата, тоа мора да биде поткрепено со фактички докази
- Опасноста од вршење притисок врз сведоци може да биде прифатена во почетните фази на постапката
- Сепак, долгорочно, барањата за истрага не се доволни за да го оправдаат притворот на осомничено лице: во нормално одвивање на настаните наводната опасност исчезнува како што изминува времето, затоа што се спроведени истрагите, земени се изјави и направени се проверки
- ЕСЧП нагласува дека должината на притворот треба да се земе предвид при проценката на опасноста од попречување на истрагата.

СЛУЧАЈ - ЗАКОН

(пресуди [§], пријателски спогодби [FS] и комуникации [CM])

*Пешов и Ристовски, § 17; Асан (FS);
Јосифовски (FS); Чеља (FS); Кузмановиќ (FS)*

Becciev v. Moldova, § 59

Jarzynski v. Poland, § 43)

Clooth v. Belgium, § 44

Kudła v. Poland

**Пракса на донесување
колективни решенија
за притвор**
(Член 5 став 3)

- » Е некомпатибилна, сама по себе, со членот 5 став 3 од Конвенцијата, доколку тоа би дозволило продолжување на притворот на група лица без проценка од случај до случај на основите за притвор во однос на секој поединечен член на групата

СЛУЧАЈ - ЗАКОН

(пресуди [§], пријателски спогодби [FS] и комуникации [CM])

Василкоски и други, § 63; Рамковски, § 67; Сејдију, § 42

Примери од праксата на

ЕСЧП

- » ЕСЧП нагласува дека:

I. „Автоматски и генерализирани“ одлуки за продолжување на притворот за група лица без детална индивидуална проценка и

II. Одлуките кои се „шаблонски“ и не обезбедуваат доволни индивидуализирани причини за продолжување на притворот се во спротивност на член 5(3) од ЕКЧП.

Toshev v. Bulgaria, § 73

Ослободување со гаранција / алтернативни мерки (Член 5 став 3)

- Домашните судови постојано се осврнуваа на сериозноста на обвиненијата, потенцијалната казна и на фактот дека апликантот бил осуден во прв степен во паралелните кривични постапки, што само по себе не може да се користи како доволна причина за одбивање на таквото барање.
- Во нивните одлуки со кои утврдија дека алтернативните мерки не би биле доволни за да се осигура дека судењето го следи својот правилен тек, домашните судови не наведоа никакви конкретни причини за овој заклучок

Примери од праксата на

ЕСЧП

- При одлучувањето дали некое лице треба да биде ослободено или притворено, властите се должни да ги разгледаат алтернативните мерки за осигурување дека тоа лице ќе се појави на судењето
- Таквата одредба не само што го прокламира правото на „судење во разумен рок или на ослободување во текот на судската постапка“ туку и пропишува дека „ослободувањето може да се услови со давање гаранција дека тоа лице ќе се појави на судењето“

СЛУЧАЈ - ЗАКОН

(пресуди [§], пријателски спогодби [FS] и комуникации [CM])

Сејдију, §§ 38 и 43; Камчев (CM)

*Василкоски и други, § 62; Миладинов, § 55;
Јанакиески, § 80*

Idalov v. Russia [GC], § 140

*Khudoyorov v. Russia, § 183;
Lelièvre v. Belgium,
§ 97; Shabani v. Switzerland, § 62*

Непочитување на начелото на еднаквост на оружјата (Член 5 став 4)

- Во постапката за преиспитување на притворот на апликантите не им била доставена копија од поднесоците на Вишиот јавен обвинител како одговор на нивните жалби против решенијата за продолжување.
- Во однос на првата точка, притворот на апликантите беше продолжен без апликантите да можат усно да ги изнесат своите аргументи во постапката за преиспитување на нивниот притвор, ниту пред советот на основниот суд ниту пред Апелациониот суд
- Жалбата на јавниот обвинител против решението за нивен куќен притвор им била доставена на апликантите само откако советот го заменил решението за куќен притвор со притвор; на апликантот не му била дадена можност, пред да му се одреди мерка притвор, да знае и да ги коментира поднесоците на обвинителот во жалбата.

Примери од праксата на

ЕСЧП

- Обвинетиот немал пристап до клучни докази врз основа на кои бил задржан во притвор. За време на постапката за ревизија на неговото притворање, неговиот адвокат немал пристап до клучните делови од кривичниот предмет, вклучувајќи ги и изјавите на сведокот чие сведочење било клучен доказ против него.
- За време на постапката за продолжување на неговиот притвор, судот се потпираше на тајни докази до кои одбраната немала пристап и не можела да ги оспори.

СЛУЧАЈ - ЗАКОН

(пресуди [§], пријателски спогодби [FS] и комуникации [CM])

Миладинов, § 67; Пешов и Ристовски, § 26; Василевски, § 11; Асан (FS); Реџени (FS); Чеља (FS); Рашковски (CM); Мијалков (CM); Илиќ (CM); Божиноски (CM)

Миладинов, § 66

*Доцевска-Божиновска, § 12;
Пешов и Ристовски, § 24*

Garcia Alva v. Germany

Ovsjannikov v. Estonia

**Отсуство на брза постапка
за преиспитување на
притворот на апликантите**
(Член 5 став 4)

- 21 ден за Доцевска-Божиновска; 22 дена за Пешов и Ристовски; помеѓу 18 и 28 дена за Јанакиески; помеѓу 24 и 26 дена за Јосифовски; помеѓу 18 и 30 дена за Јованов

СЛУЧАЈ - ЗАКОН

(пресуди [§], пријателски спогодби [FS] и комуникации [CM])

*Доцевска-Божиновска § 16;
Пешов и Ристовски; § 25;
Јанакиески, §§ 89-93;
Јосифовски (FS); Јованов (CM)*

Примери од праксата на

ЕСЧП

- ЕСЧП нагласува дека тежината на обвинението сама по себе не е доволна за да се оправда долготраен притвор. Долготрајниот притвор, без конкретни и релевантни причини, е повреда на ЕКЧП.

- Прашањето дали времето поминато во притвор е разумно не може да се оценува апстрактно. Дали е разумно обвинетиот да остане во притвор мора да се процени врз основа на фактите од секој поединечен случај и неговите специфични околности. Продолжениот притвор може да биде оправдан само доколку постојат конкретни индикации за вистинска потреба од јавен интерес која, и покрај претпоставката на невиност, преовладува над начелото за почитување на индивидуалната слобода утврдено во член 5 од Конвенцијата.

Letellier v. France

BUZADJI v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Нема усна расправа (Член 5 став 4)

- Притворот на апликантите беше продолжен без тие да можат усно да ги изнесат своите аргументи во постапката за преиспитување на нивниот притвор, ниту пред советот на основниот суд ниту пред Апелациониот суд / или без усна расправа во однос со продолжувањето на притворот
- Не е доволно однапред информиран за усната расправа

СЛУЧАЈ - ЗАКОН

(пресуди [§], пријателски спогодби [FS] и комуникации [CM])

*Миладинов, § 66; Јосифовски (FS);
Реџеџи (FS); Чеља (FS); Рашковски (CM);
Камчев (CM); Панчевски (CM);
Тодоровски (CM); Божиноски (CM);*

Камчев (CM)

6. Завршени предмети, спогодби и комуницирани предмети против Република Северна Македонија за повреда на Член 5 од ЕКЧП

Во овој дел од Прирачникот презентирани се најзначајните македонски предмети во кои ЕСЧП утврдил повреди на Член 5 од ЕКЧП како пријателски спогодувања и комуникации.

Предмети

Василковски и други против Северна Македонија (ап. бр. 28169/08, пресуда 28.10.2010)
Овој предмет во јавноста познат под називот „Змиско око“, опфаќа 38 жалители на кои им беше изречена мерката притвор поради сомневање, а подоцна и обвиненија за злоупотреба на службената положба и овластувања, како и за корупција. Според жалителите продолжувањето на мерката притвор било определено без доволни и индивидуализирани причини, при што националните судови користеле шаблонски и идентични образложенија. Европскиот суд за човекови права ја прогласи жалбата во делот што се однесува на Член 5 став (3) од Конвенцијата за допуштена, а во останатиот дел за недопуштена, и едногласно утврди повреда на Член 5 став (3), констатирајќи дека надлежните судови не дале „релевантни и доволни“ причини за продолжувањето на мерката притвор.

Миладинов и други против Северна Македонија (ап. бр. 46398/09 и други, пресуда 24.04.2014) – Предметот се однесува на кривична постапка во која жалителите биле лишени од слобода со определена мерка притвор поради сомневање за извршени кривични дела поврзани со стечајни постапки и перење пари. Жалителите тврделе дека продолжувањето на притворот било извршено без конкретни и доволни образложенија, како и без обезбедена ефективна правна заштита, бидејќи националните судови не одржувале усна расправа при продолжувањето на притворот. Европскиот суд за човекови права ја прогласи жалбата за делумно допуштена, и утврди повреда на Член 5 став (3), поради недостаток на конкретни и индивидуализирани причини за продолжување на притворот, како и повреда на Член 5 став (4), поради отсуство на ефективна правна заштита.

Рамковски и други против Северна Македонија (ап. бр. 33566/11, пресуда 08.02.2018) – Жалителите биле лишени од слобода во декември 2010 година поради сомневање за кривични дела поврзани со злосторничко здружување и даночна евазија. Тие тврделе дека нивниот притвор бил продолжуван без конкретни и доволни образложенија, при што националните судови користеле шаблонски и идентични оправдувања за секој случај. Европскиот суд за човекови права ја прогласи жалбата за допуштена само во делот на Член 5 став (3) од Европската конвенција за човековите права, а во останатиот дел ја прогласи за недопуштена. Судот утврди повреда на Член 5 став (3), оценувајќи дека националните судови не обезбедиле „релевантни и доволни“ причини за продолжување на притворот.

Сејдији против Северна Македонија (апл. бр. 8784/11, пресуда 07.06.2018) - Предметот се однесува на мерка притвор определена за жалителот поради сомение за злосторничко здружување и злоупотреба на службена положба. ЕСЧП забележа дека домашните судови се повикувале главно на тежината на обвиненијата и висината на запретената казна како одлучувачки причини за продолжување на притворот, без да ги разгледаат другите околности кои би можеле да ја оправдаат или да доведат до преиспитување на потребата од притвор. Во одлуките за продолжување на мерката, националните судови користеле идентични и општи образложенија, без конкретна индивидуализација и детална аргументација. Поради ова, Судот утврди повреда на Член 5 став (3) од ЕКЧП, кој го гарантира правото на слобода и безбедност, особено во делот на оправданоста и транспарентноста на лишувањето од слобода.

Доцевска Божиновска против Северна Македонија (апл. бр. 25190/18, пресуда 09.05.2023) – ЕСЧП утврди две повреди на Член 5 став (4) од Конвенцијата во врска со мерката притвор и домашен притвор изречена на апликантката. Таа тврдеше дека не ѝ било овозможено навремено и суштинско судско преиспитување на мерката, бидејќи жалбата на јавниот обвинител не ѝ била доставена пред донесувањето на одлуката за притвор, а постапката за судски надзор траела 18 дена, при што решението ѝ било доставено дури 21 ден по поднесувањето. Судот констатираше дека ненавременото доставување на обвинителската жалба директно влијаело врз правото на оспорување на одлуката, а прекумерното траење на постапката претставувало дополнителна повреда на правото на брз судски надзор.

Јанакиевски против Северна Македонија (апл. бр. 57325/19 и 16291/20, пресуда 14.11.2023) – Продолжен куќен притвор во врска со осомничен за терористичко загрозување на уставниот поредок и безбедноста, поврзано со настаните од 27 април 2017 година (упад во Собрание). Жалителот тврдел дека продолжувањето на неговиот куќен притвор било извршено без релевантни и доволни образложенија, а постапката на судски надзор била спроведена со значителни одложувања. ЕСЧП утврди повреда на Член 5 став (3), оценувајќи дека продолжувањето на куќниот притвор не било оправдано со релевантни и доволни индивидуализирани причини. Судот исто така утврди повреда на Член 5 став (4), поради недостаток на брза постапка на судски надзор над продолжувањето на мерката притвор.

Пешов и Ристовски против Северна Македонија (апл. бр. 18678/18 и 19821/20, пресуда 16.01.2024) – Предметот се однесува на кривичната постапка поврзана со настаните од 27 април 2017 година („упадот во Собранието на Република Македонија“), во која жалителите беа лишени од слобода и задржани во притвор. Судот утврди повреда на Член 5 став (3) од Конвенцијата во однос на двајцата жалители, констатирајќи дека националните судови не обезбедиле „релевантни и доволни“ причини за продолжувањето на мерката притвор. Дополнително, ЕСЧП утврди и повреда на Член 5 став (4) – кај Пешов, поради прекумерно одолговлекување при разгледувањето на жалбата против домашниот притвор, а кај Ристовски, поради тоа што не му биле доставени копии од поднесоците на повисокиот јавен обвинител во рамките на жалбената постапка, со што бил повреден принципот на еднаквост на оружјата.

Пријателски спогодувања

- Micov and Others v. North Macedonia (одлука) [Комитет], бр. 3723/12, 21 април 2015
- Bozinovski v. North Macedonia (одлука) [Комитет], бр. 28447/12, 15 ноември 2016
- Celja v. North Macedonia (одлука) [Комитет], бр. 11210/15, 17 октомври 2017
- Josifovski v. North Macedonia [Комитет], бр. 29911/15, 10 ноември 2022
- Asan v. North Macedonia (одлука) [Комитет], бр. 50897/21, 7 март 2024
- Nebija v. North Macedonia (одлука) [Комитет], бр. 7454/21, 16 октомври 2025

Еднострани декларации

- Kuzmanovik v. North Macedonia (одлука) [Комитет], бр. 72408/14, 18 декември 2018
- Redžepi v. North Macedonia (одлука) [Комитет], бр. 16632/15, 3 септември 2019

Комуникации

- Todorovski and Others v. North Macedonia, бр. 26233/18 и 2 други, 18 септември 2020
- Mijalkov v. North Macedonia, бр. 26853/19, 7 септември 2021
- Jovanov and Others v. North Macedonia, бр. 22738/20 и 35558/20, 3 ноември 2021
- Ilikj v. North Macedonia, бр. 23346/18, 6 декември 2021
- Kamchev v. North Macedonia, бр. 38182/21 и 38273/21, 13 март 2023
- Rashkovski and Others v. North Macedonia, бр. 52490/21 и 5 други, 30 мај 2023
- Panchevski v. North Macedonia, бр. 9785/21, 12 јануари 2024
- Jakovchevski v. North Macedonia, бр. 720/24, 6 август 2025

7. ПРЕПОРАКИ

А. Препораки за судиите

1. Општи принципи

- Притворот и куќниот притвор треба да се определуваат како *ultima ratio* – мерка која се применува само кога постојат оправдани и доволно силни причини и кога ќе се утврди дека ниту една поблага мерка за обезбедување на присуството на обвинетиот не би била доволна за постигнување на целта.
- Постапката за предлагање, определување, продолжување и укинување на мерката притвор/куќен притвор налага итност и приоритет во постапување во сите случаи и фази од постапката, со цел почитување на стандардот на „брз судски надзор“ од Член 5 став (4) од ЕКЧП.

2. Оцена на законските основи за притвор

- Судот мора да води сметка сите елементи на образложението да бидат застапени во решението со кое се продолжува притворот и образложението да соодветствува на изреката на решението.
- Образложенијата на одлуките за определување и продолжување на мерка притвор/куќен притвор мора да бидат конкретни, јасни и индивидуализирани, а не општи и шаблонски.
- Судот не смее да изрекува заеднички/колективни решенија за определување мерка притвор/куќен притвор, и мора да донесе посебни индивидуализирани решенија за секој обвинет поединечно во зависност од околностите поврзани со неговите индивидуални прилики.
- Судот во образложението на решението задолжително:
  - о ќе ги наведе фактите и доказите од кои произлегува основаното сомнение;
  - о ќе даде јасен и аргументиран осврт на секоја поединечна законска основа за притвор;
  - о ќе образложи зошто целта не може да се постигне со поблагии мерки и зошто истите не биле прифатени.
- Индивидуалната оцена на причините за определување притвор за секој член од група осомничени за заедничко извршување на кривично дело е од клучно значење и мора доследно да се применува од страна на судовите, без никакви исклучоци.

а) Ризик од бегство

- Судиите се должни да извршат индивидуална и сеопфатна процена на личните околности на секој осомничен или обвинет, вклучително: постојано живеалиште, семејни и социјални врски, работен статус и претходно процесно однесување.
- Тежината на кривичното дело и висината на запретената казна не смеат да бидат единствени или одлучувачки причини за утврдување на ризик од бегство.
- Судиите не смеат да го темелат заклучокот за ризик од бегство врз однесувањето на сообвинети, туку исклучиво врз индивидуалните околности на конкретното лице.
- При продолжување на притворот, судот мора да даде ажурирано и засилено образложение, кое покажува дека ризикот и понатаму реално постои со оглед на протекот на времето.

б) Ризик од повторување на кривично дело

- Судиите се должни да го земат предвид фактот на претходна неосудуваност, како и отсуството на конкретни индикации за склоност кон повторување на кривично дело.
- Образложението за оваа основа мора да се темели на конкретни факти, а не на претпоставки, и да еволуира со текот на времето.

в) Ризик од попречување на истрагата

- Судиите смеат да ја прифатат оваа основа само доколку е истата поткрепена со конкретни и проверливи факти, а не со апстрактни тврдења.

3. Други мерки за обезбедување присуство и гаранција

- Судиите се должни експлицитно и поединечно да ја разгледаат секоја предложена алтернативна мерка и да дадат конкретни причини за нејзиното евентуално неприфаќање.
- Одбивањето на алтернативни мерки не смее да се заснова исклучиво на тежината на обвинението или висината на запретената казна, туку мора да бидат поткрепени со други релевантни околности.

4. Право на еднаквост на оружјата и усна расправа

- Судијата на претходна постапка на рочиштето за разгледување на предлогот за мерката притвор/куќен притвор е должен да ги испита сите релевантни факти и околности од кои зависи оценката за основаноста на предлогот на јавниот обвинител при што ќе води сметка и за наводите на одбраната.
- Судиите мора да обезбедат почитување на начелото на еднаквост на оружјата, преку навремено доставување на сите поднесоци од јавниот обвинител до одбраната.

- Ниту една одлука со која се влошува положбата на лицето не смее да биде донесена без претходно осомничениот или обвинетиот да има можност да се изјасни.
- Предлогот на одбраната за укинување на мерката притвор, судот е должен да го достави до надлежното јавно обвинителство.
- Судот задолжително ќе одржи јавна седница на предлог на странките во постапката за определување, продолжување и укинување на мерката притвор/куќен притвор освен во случаи определени со закон.
- При постапување на второстепениот суд во жалбена постапка, неопходно е овој суд да ги спореди и да ги спротивстави аргументите на обвинителството и жалбените наводи на одбраната со цел да даде детално образложение.

5. Брз судски надзор

- Судиите се должни да обезбедат одлучување во разумен и краток рок, при што доцнења од повеќе недели се неспоииви со Член 5 став (4) од ЕКЧП.

Б. Препораки за јавните обвинители

1. Општи принципи

- о Јавниот обвинител во координација со правосудната полиција во предистражната постапка ќе ги утврди фактите и околностите од кој зависи процената за мерката за обезбедување присуство на осомничениот.
- о При предлагањето на мерката притвор или куќен притвор, јавниот обвинител треба да ги достави доказите врз основа на кои ја темели проценката за постоење на основано сомнение за сторено кривично дело, фактите и околностите од кои произлегува постоење на одделни основи за определување на мерката што ја предлага.
- о Јавниот обвинител при предлагање на мерката притвор или куќен притвор задолжително ќе даде образложени причини и докази дека осомниченото или обвинетото лице не може да се обезбеди со други поблаги мерки.
- о При предлагањето или продолжувањето на мерката притвор, јавните обвинители мора да покажат објективност во проценката на неговото времетраење, односно да ја утврдат реалната потреба осомниченото или обвинетото лице да остане во притвор. При предлагањето продолжување на мерката притвор/куќен притвор, јавниот обвинител задолжително ќе внимава на законитоста и на времетраењето и оправданоста на времето поминато во притвор односно куќен притвор.

о Со предлогот за продолжување на мерката притвор/куќен притвор обвинителот ќе ги наведе причините од кои смета дека дејствијата што треба дополнително да се преземат ја оправдуваат потребата од понатамошно продолжување на мерката притвор/куќен притвор.

- Јавниот обвинител треба да предлага мерка притвор или куќен притвор исклучиво кога тоа е неопходно, а не по автоматизам, водејќи сметка за принципот на пропорционалност и презумпцијата на невиност.
- Предлозите за притвор мора да бидат конкретни, аргументирани и индивидуализирани, а не шаблонски.
- Јавното обвинителство треба веднаш и во најкраток можен рок да се произнесуваат по предлогот за укинување на мерка притвор, односно по изјавена жалба.

2. Образложување на предлозите за притвор

а) Ризик од бегство

- Јавниот обвинител е должен да ги наведе конкретните лични околности на осомничениот кои укажуваат на реален ризик од бегство, а не да се повикува само на тежината на делото или запретената казна.
- Однесувањето на други осомничени или обвинети не смее да се користи како аргумент за ризик од бегство на конкретното лице.

б) Ризик од повторување на кривично дело

- Јавниот обвинител е должен да приложи конкретни факти или индикации што укажуваат на реална опасност од повторување на делото, земајќи ја предвид претходната неосудуваност.

в) Ризик од попречување на истрагата

- Предлогот мора да содржи конкретни наводи и докази за постоење ризик од влијание врз сведоци или уништување докази.
- При предлагање на мерка притвор или куќен притвор, јавниот обвинител задолжително:
  - о ќе ги достави доказите за основано сомнение;
  - о ќе ги наведе конкретните факти и околности што упатуваат на постоење на секоја поединечна законски основа;
  - о ќе даде образложени причини зошто не се доволни поблагите мерки.

3. Алтернативни мерки

- Јавниот обвинител е должен реално и објективно да ги разгледа поблагите мерки и да ги образложи причините зошто тие не би биле доволни, наместо механички да бара притвор.

4. Продолжување на притворот

- Со предлогот за продолжување на мерката притвор/куќен притвор обвинителот ќе ги наведе причините од кои смета дека дејствијата што треба дополнително да се преземат ја оправдуваат потребата од понатамошно продолжување на мерката притвор/куќен притвор.
- При предлагање на продолжување на мерката притвор/куќен притвор, јавниот обвинител мора:
  - о објективно да ја процени реалната потреба од натамошно лишување од слобода;
  - о да внимава на законитоста, времетраењето и оправданоста на веќе поминатото време во притвор;
  - о да објасни зошто тие не можат да се неутрализираат со поблаги мерки;
  - о да ги наведе конкретните дејствија кои допрва треба да се преземат и зошто истите ја оправдуваат потребата од продолжување на мерката.

5. Почитување на еднаквост на оружјата

- Предлогот на јавниот обвинител за определување или продолжување на мерката притвор/куќен притвор задолжително ќе се достави до осомниченот и бранителот, со цел почитување на принципот на еднаквост на оружјата.
- Јавниот обвинител мора да обезбеди навремено доставување на сите поднесоци во жалбената постапка, имајќи ја предвид судската практика на ЕСЧП во однос на Член 5 став (4) од Конвенцијата.

В. Заеднички препораки

- Потребно е да се зголеми бројот на обуки за судиите и јавните обвинители, со фокус на практиката на Европскиот суд за човекови права поврзана со изрекувањето на мерката притвор/куќен притвор.

ПРИРАЧНИК
ЗА ПРИМЕНА НА МЕРКАТА ПРИТВОР
НИЗ ПРИЗМА НА ЧЛЕНОТ 5 ОД
ЕВРОПСКАТА КОНВЕНЦИЈА ЗА
ЧОВЕКОВИ ПРАВА

| Скопје, 2026 |